

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**“HADİSLERLE İSLAM” ADLI ESERDE AİLE HAKKINDAKİ HADİSLERE
GETİRİLEN YORUMLARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS

Mehmet ZEYREK

MART-2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**“HADİSLERLE İSLAM” ADLI ESERDE AİLE HAKKINDAKİ HADİSLERE
GETİRİLEN YORUMLARIN FIKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**FIQH EVALUATION OF THE INTERPRETATIONS OF THE HADITHS
ABOUT THE FAMILY IN THE WORK “HADİSLERLE İSLAM”**

YÜKSEK LİSANS

Mehmet ZEYREK

**MART-2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**“HADİSLERLE İSLAM” ADLI ESERDE AİLE HAKKINDAKİ HADİSLERE
GETİRİLEN YORUMLARIN FİKHÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**FIQH EVALUATION OF THE INTERPRETATIONS OF THE HADITHS
ABOUT THE FAMILY IN THE WORK “HADİSLERLE İSLAM”**

YÜKSEK LİSANS

Mehmet ZEYREK

Danışman: Doç. Dr. Fetullah YILMAZ

**MART-2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans olarak hazırlamış olduğum “**Hadislerle İslam” Adlı Eserde Âile Hakkındaki Hadislere Getirilen Yorumların Fıkıhî Açıdan Değerlendirilmesi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

15/03/2022

.....
Mehmet ZEYREK

TEŞEKKÜR

Yönlendirmeleri, tavsiyeleri ve teşvikleriyle çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği olan danışmanım Doç. Dr. Fetullah YILMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca ihtisas eğitimi ile birlikte yürüttüğüm yüksek lisans süreci boyunca her türlü kolaylığı sağlayan Trabzon Dini Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü Şenol TİRYAKİ'ye, çalışmanın şekillenmesinde ve olgunlaşmasında değerli fikir ve önerileriyle desteklerini esirgemeyen hocalarım Hamza KAYA ve İdris CEBECİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Yine değerli zamanlarını ayırarak bu çalışmayı okuyup öneri ve tenkitleri ile yardımlarını esirgemeyen hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Yavuz GÖNAN ve Dr. Öğretim Üyesi Mehmet GAYRETLİ'ye teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın son okumasını yaparak teknik ve teorik olarak gelişmesine katkıda bulunan nişanlım Öğr. Gör. Merve ÖZER'e teşekkür ederim.

Gümüşhane-2022

Mehmet ZEYREK

ÖZET

Tezin ana konusunu Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurulan komisyon üyelerince telif edilen *Hadislerle İslam* eserinde âile hukuku açısından ahkâm hadislerinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu yüzden çalışmada âile hukuku ile ilgili konulara genel manada yer verilmiştir. Ardından *Hadislerle İslam*’da zikredilen âile hukuku ile ilgili hadislere dair yorumlar, tahliller ve tercihler incelenmiştir. Komisyonun ortaya koymuş olduğu tercihler hangi hadislere dayanmaktadır bu husus tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel anlamda âile hukukunun neyi ifade ettiği konu edilmiştir. Sonrasında evlilik öncesi evreler yani kız isteme, nişanlanma vb. konular işlenmiştir. Ayrıca nikâh ve nikâhla ilintili hususlar ele alınmıştır. İlgili bölümde evlilik çeşitlerine, kadının nikâh akdiyle hak ettiği mehre ve nafakaya, nikâhın hükmüne ve kaç kişiyle evlenilebileceğine değinilmiştir. İkinci bölümde ise boşanma ve boşanmadan doğan sonuçlar etraflıca incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âile, Boşanma, Kefâet, Nikâh, Nişan.

SUMMARY

The main subject of the thesis is the evaluation of the hadiths in terms of family law in the Islamic work with the Hadiths compiled by the members of the commission established by the Presidency of Religious Affairs. Therefore, in the study, issues related to family law are given in general terms. Then, the interpretations, analyzes and preferences of the hadiths related to family law mentioned in the *Hadislerle İslam* were examined. It has been tried to determine which hadiths the preferences put forward by the commission are based on.

This study consists of two parts. In the first part, what the family law means in general is discussed. Afterwards, the pre-marriage phases that is, asking for a girl, getting engaged, etc. topics are covered. In addition, marriage and related issues are discussed. In the relevant section, the types of marriage, the dowry and alimony that the woman deserves with the marriage contract, the provision of the marriage and how many people can be married are mentioned. In the second part, divorce and the consequences arising from divorce are examined in detail.

Keywords: Family, Equivalence, Divorce, Wedding, Engagement.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
1. GİRİŞ.....	1
2. HADİSLERLE İSLAM'DA ÂİLE HUKUKU VE NİKÂH	5
2.1. Âile Kavramı	5
2.2. Âile'nin Önemi	5
2.3. Evlilik Öncesi Dönem	8
2.3.1. Görüşme	9
2.3.2. Kız İsteme	10
2.3.3. Nişanlanma/Hıtbe.....	11
2.3.4. Denklik.....	13
2.3.5. Velayet	21
2.4. Nikâh	25
2.4.1. Evlenilmesi Haram Olanlar.....	29
2.4.2. Nikâhın Hükümü.....	31
2.4.3. Mehir	31
2.4.4. Nafaka	33
2.4.5. Şevval Ayında Nikâh Kısılması	35
2.4.6. Evliliğin Duyurulması ve Düğün Yemeği.....	35
2.4.7. Evliliğin Dört İle Sınırlandırılması	37
2.4.8. Kız Kaçırma	38
2.4.9. Nikâh Çeşitleri	39
3. HADİSLERLE İSLAM'DA TALÂK	45
3.1. Talâk Çeşitleri	46
3.1.1. Ric'î Talâk.....	46
3.1.2. Bâin Talâk	47
3.1.3. Sünnî Talak	48

3.1.4. Bid'î Talâk	48
3.2. Zihâr	49
3.3. Muhâlea (Anlaşmalı boşanma)	51
3.4. İddet	52
3.5. Evliliği Kurtarmak İçin Tahkîme Gitmek	54
3.6. Talâk Ehliyeti	55
3.7. Ehl-i Kitab'a Göre Boşanma	56
4. SONUÇ	57
KAYNAKÇA.....	59
ÖZGEÇMİŞ	63

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: ‘Aleyhi’s-Selâm
b.	: İbn/bin
Bk. / bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
C.	: Cilt
Ed. / ed.	: Editör
Erişim	: Erişim Tarihi
h.	: Hicrî
Hız.	: Hazretleri
İfav	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nşr. / nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm tarihi
r.a.	: Radiyallahû Anhû / Anhâ
s.a.v.	: Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
ts./ ty.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd..	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayın yeri yok

1. GİRİŞ

İslâm dininin iki aslî kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir. Geçmişten bugüne kadar Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetin anlaşılması üzerine birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerin kimisi özellikle ilim ehli için yazıldığı gibi, kimisi de aslî kaynakları doğrudan anlama ve onlardan hüküm çıkarma durumunda olmayan genel halk kitlesi için yazılmıştır. İkinci türden eserlerin, genellikle ihtilaflardan uzak sade bir dille kaleme alındığı söylenebilir. Bu minvalde günümüzde yazılan eserlerden bir tanesi de *Hadislerle İslam*'dır. *Hadislerle İslam*, 85 yazarın ilmi birikiminin toplandığı bir çalışma olarak görülebilir. Yazarların büyük çoğunluğu ilahiyat fakültelerinde görev yapan akademisyenlerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Süryani Edebiyatı, Tarih ve Arap dili bölümlerinde çalışan akademisyenler, Milli Eğitim ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın farklı kademelerinde görev yapan araştırmacılar da bu kitabın oluşumunda katkıda bulunmuşlardır.

Eserin editörlüğünü hadis alanında uzman akademisyenler yapmıştır. Editör ekibi: Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar, Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal, Prof. Dr. Yavuz Ünal, Prof. Dr. Bünyamin Erul, Prof. Dr. Huriye Martı ve Dr. Mahmut Demir'dir.

Eser, yedi ciltten oluşmaktadır. Ankara'da Diyanet İşleri Başkanlığı TDV yayınları arasında çıkmıştır. İlk baskısı 2012 yayınlanmıştır. Her bir cilt yaklaşık 600 sayfadan oluşmakta ve toplamda 5000 sayfayı bulmaktadır.

Hadislerle İslam'da ele alınan konular hakkında da çokça hadis mevcuttur. Söz konusu çalışmanın her konu hakkında rivayet edilen bütün hadisleri aktarmak şeklinde bir çabası bulunmamaktadır. Eserde, ele alınan tüm konuları kapsayıcı nitelikteki hadisler seçilmiştir. Toplamda tekrarsız 9.782 hadis zikredilmiştir. Bu hadisler temel alınarak ele alınan konu giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayrılarak okura sunulmuştur. Eser, klasik kaynaklarda bulunan hadis birikimini halka sade bir dille ulaştırma amacıyla oluşturulmuştur. Bundan ötürü ihtilaflardan soyutlanarak yazılmıştır.¹ Böylelikle ilmi ihtilaflardan uzak bir şekilde konunun ahlak ve hikmet boyutu ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Hadisler açıklanırken sadece hadis alanındaki kaynaklardan yararlanmakla kalınmayıp Tefsir, Fıkıh, Siyer ve Tarih kaynaklarından da çokça istifade edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm dışında on dokuz eserin bu çalışmaya kaynak teşkil ettiği görülmektedir. *Hadislerle İslam* eseri gerçekte halk kitlesine hitap ettiği için hadis ilmine

¹ Mehmet Emin Özafşar-Yavuz Ünal (ed.) vd., *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), 1/42.

dair teknik terimlere yer vermemeye özen gösterilmiştir. Ayrıca eser yazılırken tahkiye üslubuna çokça yer verilmiştir. Böylece okurun konuya daha iyi odaklanması sağlanarak hadisin vermek istediği mesaja ağırlık verilmek istenmiştir.

Yedi ciltten oluşan eserin bölümleri sekiz ana başlıktan meydana gelmektedir. Mukaddimeye kadar sunulan bölümlerde, En Sevgili'ye İltica, Akademik Heyet, Kısaltmalar ve Ön Söz başlıkları bulunmaktadır.² En Sevgili'ye İltica başlığı altında, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) (öl. 632) övgüler düzülmüştür. Ardından Akademik Heyet başlığında *Hadislerle İslam* eserinin müellifleri zikredilmiş, kısa özgeçmişlerine yer verilmiştir. Bunu izleyen sayfalarda kısaltmalar dizini sunularak Diyanet İşleri Başkanlığının kaleminden yazılan bir ön sözle mukaddime bölümüne geçilmiştir.

Mukaddime bölümü toplamda dört alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; Kavramsal Çerçeve, Hadis Tarihi, Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Temel İlkeler ve Konulu Hadis Projesi şeklindedir.³ Yukarıda zikredilen başlıklardan kavramsal çerçeve başlığında, hadis literatüründe sıkça geçen ve *Hadislerle İslam*'da yer alan kavramlara ışık tutulmuştur. Diğer başlıklarda ise hadis tarihine ve hadisleri doğru anlamada edinilmesi gereken esas ilkelere değinilmiştir. Akabinde *Hadislerle İslam*'ın da menheç edindiği konulu hadis tasnifi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Eserin konularının hangi çerçeveden tekevvün ettiği üzerinde durulmuştur. Ardından ise İstiâze, Besmele, Hamdele ve Salveleden oluşan giriş bölümüyle eserin ilk cildinin sunuş bölümü tamamlanmıştır.⁴ Peşi sıra ilk cildin ana konularına geçilmiştir. Eserin ilk cildinin ana başlıkları; Allah, Âlem, İnsan, Din, Bilgi ve İman şeklindedir.⁵ İkinci cildin ana başlığı; İbadet,⁶ üçüncü cildin ana başlığı ise; Ahlaktır.⁷ Dördüncü ve beşinci cildin ana başlığını Sosyal Hayat oluşturmaktadır.⁸ Altıncı ve yedinci ciltler ise Tarih ve Medeniyet, Ebedi Hayat ve Ahiret başlıklarından meydana gelmektedir.⁹

Bizim çalışmamızın asıl konusu *Hadislerle İslam*'da âile hukuku ile ilgili hadislere getirilen yorumların değerlendirmesi üzerine olup ilgili hususlar sekiz ana başlıktan sosyal hayat bölümü içerisinde ele alınmıştır. Bu bölüm eserin dördüncü cildinde yer almakta ve âile ile alakalı mevzuların 250 sayfada işlenmiş olduğu görülmektedir. Bu da sosyal hayat kısmının yarısına tekabül etmektedir.

² Bu bölüm eserin 22-40. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 1/22-40.

³ Bu bölüm eserin 49-140. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 1/49-140.

⁴ Bu bölüm eserin 159-193. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 1/159-193.

⁵ Bu bölüm eserin 205-700. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 1/205-700.

⁶ Bu bölüm eserin 11-576. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 2/11-576.

⁷ Bu bölüm eserin 11-652. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 3/11-652.

⁸ Bu bölüm eserin 11-530. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 4/11-530.

Bu bölüm eserin 11-526. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 5/11-526.

⁹ Bu bölüm eserin 11-652. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 6/11-652.

Bu bölüm eserin 11-700. sayfaları arasında yer almaktadır. bk. Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 7/11-700.

1.1. Tezin Konusu

Çalışmanın konusu, “*Hadislerle İslam*” adlı eserde âile hakkındaki hadislere getirilen yorumların fikhî açıdan değerlendirilmesidir. Bu amaçla, ilgili eserde âile konusundaki hadisler ele alınırken hangi şer’î delillerin nasıl kullanıldığı değerlendirilmeye ve neticede ortaya konan ve tercih edilen görüşlerin klasik fıkıh kaynakları bakımından yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Fıkıh alanında başta, yaşayan dört mezhep olmak üzere çok sayıda görüş sahibinin bulunduğu malumdur. Bunlardan her birinin âile meselelerindeki yaklaşımlarını vermek zor olduğu için, esas olarak Hanefî mezhebinin görüşleri dikkate alınacak, diğerlerine de yer yer işaret edilmeye çalışılacaktır.

1.2. Tezin Amacı ve Önemi

Âile hukuku geçmişten bu yana güncelliğini koruyan bir konudur. Bundan ötürü bu alanda yazılmış eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. *Hadislerle İslam* adlı eser de dördüncü ciltte işlenen aile başlığıyla incelenmeye değer bir eserdir. Dolayısıyla söz konusu eserin âileye bakışı ve bu konudaki hadislere yaklaşımı önem arz etmektedir. Bu öneme binaen söz konusu eseri aile hukuku açısından inceleyerek bu alana katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

1.3. Tezin Yöntemi

Yukarıda da belirtildiği gibi çalışmanın ana konusunu Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurulan komisyon üyelerince telif edilen *Hadislerle İslam* eserinde âile hukuku açısından ahkâm hadislerinin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. İlgili eserdeki bilgi ve tercihler değerlendirilmeden önce, ilgili konulara dair genel ve temel bilgilere yer verilecektir. Ardından *Hadislerle İslam*’da zikredilen âile hukuku ile ilgili hadislere dair yorumlar, tahliller ve tercihler incelenecektir. Komisyonun ortaya koymuş olduğu tercihlerin hangi hadislere dayandığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışılan konu, mahiyeti gereği iki bölümden oluşmaktadır. Dolayısıyla ilgili meselelerin işlenmesinde bu bölümlere esas alınacaktır.

İlk bölümde genel anlamda âile hukukunun neyi ifade ettiği konu edilecektir. Sonrasında evlilik öncesi evreler yani kız isteme, nişanlanma vb. konular işlenecektir. Ayrıca nikâh ve nikâhla ilintili hususlar ele alınacaktır. İlgili bölümde evlilik çeşitlerine, kadının nikâh akdiyle hak ettiği mehre ve nafakaya, nikâhın hükmüne ve kaç kişiyle evlenilebileceğine değinilecektir.

İkinci bölümde ise boşanma ve boşanmadan doğan sonuçlar etrafıca incelenmeye çalışılacaktır.

2. HADİSLERLE İSLAM'DA ÂİLE HUKUKU VE NİKÂH

2.1. Âile Kavramı

عَائِلَة (âile) kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Hadislerde hem عَائِلَة kelimesi hem de onun müteradifi kabul edilen أُسْرَة (usra) kelimesi yer almaktadır. أُسْرَة kelimesi sözlükte; kişinin âilesi, aşireti ve bir iş için bir araya gelmiş kişiler anlamına gelmektedir.¹⁰ أُسْرَة kelimesinin bir diğer anlamı ise zırhtır. Âile, fertlerini dışarıdan gelen maddi ve manevi olumsuzluklara karşı koruduğundan bu ismi almıştır.¹¹

عَائِلَة kelimesi ise عَالَ-يَعُولُ-عَوْلًا fiilinden türetilmiş olup ism-i fâil kalıbında olan bir sözcüktür. Sözlükte; bir ev içerisinde bulunan anne-baba, çocuk ve akrabalarından oluşan topluluk için kullanılan bir kelimedir.¹² Âile kelimesinin terim anlamı zaman, mekân ve sosyal toplumun değişimiyle beraber dönem dönem farklı şekillerde tarif edilmiştir. Biz burada genel bir tarif yapmakla yetineceğiz. Âile; anne, baba ve çocuklardan meydana gelen toplumun en küçük ve en önemli birimi olan bir kurumdur.¹³

2.2. Âile'nin Önemi

Allah Teâlâ dünyadaki bütün canlıları dişi ve erkek olarak yaratmıştır.¹⁴ İlk olarak Hz. Âdem'i (a.s.) yaratmış, sonrasında ise Hz. Havva'yı var etmiştir.¹⁵ Hz. Havva'nın yaratılması, Hz. Âdem'in huzur ve sükûnet bulması içindir.¹⁶ Hz. Âdem ve Hz.

¹⁰ el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Abdulhamîd Hindâvî, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 1/ 68-69; Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris, *Mucemu mekâyisi'l-luga*, thk. Abdusselâm Muhammed Harun, (Kâhire: Dâru'l-Fikr, 1979), 1/ 107; Muhammed b. Ömer b. Ahmed Ebu'l-Kâsım Cârullah ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâga*, thk. Muhammed Basil Uyûnu's-Sud, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/27; Muhammed el-Murtazâ el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, (Kuveyt: Matbaatu Hukûmeti Kuveyt, 1975), 22/ 444-452; Ahmed Muhtâr Ömer, *Mucemu'l-lugati'l-Arabiyyeti'l-muâsıra*, (Kâhire: Âlemu'l-Kutub, 2008), 1/91; Luvis Ma'luf el-Yesûî, *el-Muncid fi'l-luga ve'l-edeb ve'l-ulûm*, (Beyrût: Matbûatu'l-Katalokiyye, 1997), 10; İbrahim Enis, Abulhalîm Muntasır vd., *el-Mucemu'l-vasîl*, (Mektebetu's-Şuruku'd-Devliyye: 2004), 17; Ahmed Ebû Hâka vd., *Mucemu'n-nefâisi'l-kebîr*, (Beyrût: Dâru'n-Nefâis, 2007), 1/ 34.

¹¹ Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 4/ 26.

¹² el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî *Kitâbu'l-Ayn*, 3/ 257; Muhammed b. Ömer b. Ahmed Ebu'l-Kâsım Cârullah ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâga*, 1/685-686; Ahmed Muhtâr Ömer, *Mucemu'l-lugati'l-Arabiyyeti'l-muâsıra*, 3/1578; Luvis Ma'luf el-Yesûî, *el-Muncid fi'l-luga ve'l-edeb ve'l-ulûm*, 537; İbrahim Enis, Abulhalîm Muntasır vd., *el-Mucemu'l-vasîl*, 237; Ahmed Ebû Hâka vd., *Mucemu'n-nefâisi'l-kebîr*, 2/ 1356.

¹³ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, ed. Hasan Lütfi Ramazanoğlu (İstanbul: Rağbet, 1998), "Âile", 9; Ahmet Yaman, *İslam Âile Hukuku* (İstanbul: İfav, 2018), 17.

¹⁴ Yasin 36/36.

¹⁵ Ömer Faruk Harman, "Havva" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/542-545.

¹⁶ er-Rûm 30/21.

Havva'nın nikâhlanmaları sonucu ve kendilerinin çocukları olması neticesinde ilk âile teşekkül etmiştir.

Allah Teâlâ âilenin kurulmasına azami derecede önem vermiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de âile ve âile ile ilgili meselelere sıkça değinildiği görülmektedir. Kur'ân-ı

Kerîm'de: ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنَ الصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ

﴿وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ “Sizden bekâr olanları, köle ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Onlar

fakir olsalar da Allah fazlı ve keremiyle onları zenginleştirir. Allah lütfu geniş olandır, bilendir.” buyrulmaktadır.¹⁷ Hz. Peygamber bu ayeti destekler nitelikte şöyle

buyurmuştur: النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي ، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي ، وَتَزَوَّجُوا فَإِنَّ مِكَاثِرَ بَيْتِكُمُ الْأُمَمَ ، وَمَنْ كَانَ ذَا

طَوْلٍ فَلْيَنْكِحْ ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَعَلَيْهِ الصَّوْمُ ، فَإِنَّ الصَّوْمَ وَجَاءٌ لَهُ.

*Nikâh benim sünnetimdir. Kim sünnetimle iştiğal etmezse benden değildir. Evlenin. Ben sizin çokluğunuzla övüneceğim. Evliliğe gücü yeten evlensin. Gücü yetmeyen ise oruç tutsun. Muhakkak ki oruç onu kötülüğe düşmekten muhafaza eder.”*¹⁸ Zikredilen ayetten Allah Teâlâ'nın bekâr olan gençlerin evlenmesi hususunda âile büyüklerine telkin ve teşvikte bulunduğu anlaşılmaktadır.

Hadislerle İslam adlı eserde âilenin önemi ifade edildikten sonra aile içerisinde bir takım problemlerin olabileceği de belirtilmiştir. Bu problemleri ortadan kaldırma hususunda Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın evliklerinden bahsedilerek söz konusu sorunun nasıl çözüleceğine dair tavsiyelerde bulunulmuştur. Yapılan tavsiyelerle aile kurumunun ne denli önemli olduğu ortaya konmuştur.¹⁹

Hadislerle İslam kitabına göre Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde evlenmeye bu denli teşvikte bulunulmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar; insanı yalnızlıktan kurtarmak ve onun şehvi arzularını helal bir yolla gidermektir.²⁰ Ayrıca evlilik müessesinin bir diğer önemi, neslin devamını sağlamaktır.²¹

İslâm dini Hristiyanlığın aksine yukarıda belirtilen sebepler dolayısıyla her zaman evliliğe teşvik etmiştir.²² Hristiyanlıkta bekâr kalmanın daha faziletli olduğu zikredilip kişinin kendini ibadete adanması telkin edilirken, İslâm dininde bunun tam aksine bireyin dininin yarısını kemale erdirmesi evlilik şartına bağlanmıştır.²³ Ayrıca

¹⁷ en-Nûr 24/32.

¹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî İbn Mâce, *es-Sünen*, nşr. Faysal İsa Halebî (Beyrut: Daru İhyai'l-Kutubi'l-Arabiyye, ty.) “Nikâh”, 1 (No.1845).

¹⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/25-26.

²⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/15.

²¹ İsrâ, 17/32; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/100.

²² Abdülhamid Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhü'l-hanefî fî sevbihi'l-cedîd* (Beyrut: ed-Daru's-Samiyye, 2000), 2/24.

²³ Asife Ünal, "Hristiyanlık'ta Kadın ve Âile Anlayışına Genel Bir Bakış", *Dinler Tarihi Araştırmaları* 3 (2002), 126.

İslâm dini, kişinin yalnızca ibadetlere yönelmesi şeklindeki ifrata kaçan tutumları şiddetle reddetmiştir.²⁴ *Hadislerle İslam*’da hadisler ışığında İslâm dininde ruhbanlık diye bir anlayışın olmadığına dikkat çekilmektedir.²⁵ Bununla birlikte evliliğin insanın fitrî ihtiyacı olduğunun üzerinde ihtimamla durulmaktadır.²⁶

Hadislerle İslam’a göre âile, sevginin, muhabbetin, şefkatin yer bulduğu bir kurumdur. Âile fertleri birbirlerine bu sevgiyi gösterdikleri takdirde âile asıl amacına ulaşmış olacaktır. Bu âile fertlerinden bir tanesi olan kadın hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: *تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لَرْبَعٍ: لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرُبَّتْ يَدَاكَ.*

“Kadın dört şey için nikâhlanır: Malı, nesebi, güzelliği ve dini için. Sen dindar olanı seç ki ellerin bereket görsün.”²⁷ *Hadislerle İslam* adlı eserde bu hadisin açıklaması yapılırken güzelliğin ve zenginliğin geçici olduğu üzerinde önemle durulmaktadır. Güzel ahlakın ve iffetin ise her zaman kişiyle beraber olduğu ve bu hasletlerin mezara kadar da devam edeceği vurgulanmaktadır.²⁸ Eş seçerken kadının dindar olmasına dikkat edilmesi, kadının âilenin geleceğini oluşturması sebebiyledir. Nitekim âilenin semeresi olan çocuğun gelişimi ve salim bir fitrat üzerinde yetiştirilmesi için anne en önemli unsurdur. Nesillerin muhafaza edilmesinde, ahlaklı ve iffetli bireylerin yetiştirilmesinde annenin rolü azımsanamayacak kadar büyüktür. Zira dindar bir kadınla yapılan evlilikten doğan çocuklar, İslâmî kurallar çerçevesinde büyütülecektir. Kadının yanı sıra erkeğin de dindar olması aile kurumunun sürekliliği için önem arz etmektedir. Nitekim *Hadislerle İslam* eserinde erkeğin de dindar olması gerektiği²⁹ şu hadis-i şerifle tavsiye edilmiştir:

إِذَا جَاءَكُمْ مِنْ تَرْصُونِ دِينَهُ وَ خُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ، إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادًا..

“Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz bir kimse size (düni olarak) geldiğinde onu (kızınızla) nikâhlayın. Böyle yapmazsanız, yeryüzünde fitne ve bozgunculuk çıkar...”³⁰

Yukarıdaki bilgiler ışığında İslâm dininin diğer dinlerde olduğu gibi kadını eşya niteliğinde görmediği anlaşılmaktadır. Aksine İslâm, sahip olması gereken hak ve

²⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/38.

²⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/36, 38.

²⁶ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/15.

²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuat Abdulbaki (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), “Nikah”, 16 (No.5090).

²⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/38.

²⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/49.

³⁰ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Mustafa Halebi (Mısır: Mustafa Halebi Matbaası, 1975), “Nikâh”, 3 (No.1085).

özgürlükleri ona tevdi etmiştir. Evlilik müessesesi kurulurken kadını ayrıcalıklı bir konuma koyması da bu tavrı desteklemektedir.³¹

Hadislerle İslam'da da Câhiliye döneminde kadının toplum içerisindeki konumunun düşük olduğu aktarılarak, İslâm öncesi dönemde kaybettiği değerin İslâm'la yeniden gün yüzüne çıkarıldığına değinilmektedir.³² Ailenin yapı taşlarından birisi olan kadına hak ettiği değerin verilmesi ailenin önemini ortaya koymaktadır.

Hadislerle İslam'da ayrıca İslâm dininin âileyi bir bereket kapısı olarak gördüğü zikredilmiştir. Âile reisinin evi için yaptığı her bir harcamanın kendisi için bir sadaka sayılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca kişinin âilesini savunurken ölmesi sonucunda kendisine şehitlik mertebesi verileceğinin vaat edildiği hadise³³ yer verilerek bu kurumun ne kadar önemli olduğuna dikkat çekilmiştir.³⁴

Yukarıdaki bilgiler ışığında *Hadislerle İslam*'da âilenin İslâm dininde önemli bir kurum olduğunun ve âile kurumunun devam edebilmesi için gençlere yönelik teşviklerin yapılması gerektiğinin üzerinde önemle durulduğu dikkat çekmektedir. İslâm'ın gelmesiyle beraber kadının toplum içerisindeki konumunun yükseldiğini³⁵ ve İslâm'ın bekâr kalmaktan ziyade evliliği dinin yarısını tamamlayıcı bir unsur olarak addettiğini, hadisler çerçevesinde ortaya koymaktadır.³⁶ Ayrıca evliliğin asıl gayelerinden birinin de soyun devam ettirilmesi olduğu aktarılmaktadır.³⁷

Evlilik müessesesi hakkında aktarılan ayet ve hadisler çerçevesinde evlilik kurumunun önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak şu söylenebilir ki: Evlilik, İslâm dininin yayılması ve nesillerin devam etmesi için hem dini hem de dünyevi açıdan önemli bir kurumdur. Ayrıca insanın hem yalnızlıktan kurtulması hem de cinsel ihtiyaçlarını helal yollardan gidermesinin tek yoludur.

2.3. Evlilik Öncesi Dönem

Burada, *Hadislerle İslam* isimli eserin çerçevesinde evlilik öncesi dönemde yaşanan belli aşamalardan bahsedilecektir. Hadislerde söz konusu aşamalara ve önemine dair verilen bilgilere yer verilecektir. Ayrıca Hz. Peygamber'in bu

³¹ Mehmet Akif Aydın, "Âile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/196-200. Evlilik esnasında ve sürecinde kadına verilen hak ve özgürlükler, çalışmamızın mehir ve nafaka başlıklarında işlenecektir. bk. 34-36.

³² Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55,65,220.

³³ Söz konusu hadis şu şekildedir: "Âilesini savunurken ölen şehittir." Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Âlî en-Nesâî, *es-Sünen*, nşr. Abdulfettâh Ebû Gudde (Halep:Mektebü'l Matbuatu'l İslamiyye,1986), "Cihat", 37 (No.4094).

³⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/29.

³⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/213.

³⁶ Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-hidâye* (Beyrut: Daru'l Fikr, 1990), 4/472; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/37,38,98,300.

³⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/16.

aşamalardaki uygulamaları ve sahabeye verdiği tavsiyeler ışığında evlilik öncesi dönemin İslâmî çerçevede nasıl yürütülmesi gerektiği belirtilecektir.

2.3.1. Görüşme

Hayat boyu birbirleriyle yaşamak için karar verme aşamasında olan bireylerin birbirlerini görmeleri, gelecekteki hayatlarına yönelik fayda sağlayacaktır. Kişinin hayatını beraber sürdüreceği eşini evlilik öncesi görmesinden daha doğal bir şey yoktur. İslâm da bu görüşmeleri tavsiye etmektedir.³⁸ Nitekim Hz. Peygamber Ensar'dan bir kızla evlenmek suretiyle yanına gelen sahabeye “*Onu gördün mü?*” diye sormuş, sahabî “*Hayır!*” deyince “*O zaman git ona bak. Nitekim Ensar'ın gözü değişiktir.*” buyurarak evlilik öncesi görüşmenin ileriye doğru fayda sağlayacağı vurgulamıştır.³⁹ Yine Hz. Peygamber, kendisine bir kadınla evlenmek üzere gelen Muğire b. Şu'be'ye (öl. 50/670) “*Onu gördün mü?*” diye sormuş, o da görmediğini söyleyince “*Git onu gör. Çünkü ileride mutlu olabilmeniz için birbirinizi görmeniz iyidir.*”⁴⁰ buyurmuştur. Hadislerden de anlaşılacağı üzere ömür boyu ülfet ve muhabbetin sürmesi için ilk görüş her zaman faydalı olacaktır.

İslâm'ın evlenecek olan kişilerin görüşmesi hakkındaki tavsiyesi, sadece erkeğe mahsus değildir. Kadının da evleneceği kişiyi görme hakkı vardır.⁴¹ Zira kadının erkeği görmesi daha önceliklidir. Çünkü İslâm hukukunda birkaç durum hariç boşanma yetkisi erkeğe verildiğinden kadının erkeği görmesi daha elzem ve kadının lehine bir durumdur.⁴²

İslâm hukukçuları, erkeğin kadına ne ölçüde bakacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefî, Mâlikî ve Şâfiîlere göre kadının el ve yüz kısmına bakılması caizdir.⁴³ Hanbelî hukukçularına göre erkek kadına ev kıyafeti ile bakabilir. Buna ilaveten Hanbelîler saçlara, boyna ve ayaklara da bakılabileceğini uygun görmüşlerdir.⁴⁴ Buradaki asıl sınır her iki tarafın da rencide olmayacağı bir şekilde bakmaktır. Bakma sayısının sınırlanmaması, erkeğin ve kadının arasında ülfet oluşmasını sağlamak içindir.⁴⁵

³⁸ Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/54.

³⁹ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmi'u's-sahih*, nşr. Muhammed Fuat Abdulbaki (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi,ty.), “Nikah”,74.

⁴⁰ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *es-Sünen*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid (Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, ty.), “Nikâh”, 18 (No.2082).

⁴¹ Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 4/208.

⁴² Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Huseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1992), 5/237.

⁴³ Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l- Hanefî*, 2/54.

⁴⁴ Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l- Hanefî*, 2/55.

⁴⁵ Halil İbrahim Acar, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar, 2018), 23; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/54.

Evlilik öncesi görüşme yapılırken İslâm'ın koyduğu ölçülerden bir tanesi de evlenecek olan bireylerin yalnız başına kalmamalarıdır. Hz. Peygamber bir hadisinde “*Bir erkekle kadın yalnız kalmasın. Muhakkak bunların üçüncüsü şeytandır.*”⁴⁶ buyurmuştur. Bundan dolayı erkek ve kadın yüz yüze konuştuklarında, yanlarında üçüncü bir kişinin bulunması tavsiye edilmiştir.

Yukarıdaki hadisler ve tavsiyeler ışığında evlilik için yapılan görüşmeler sonucunda erkek ve kadın birbirleriyle bir ömür yaşayacaklarına dair bir kanaat getirdiklerinde kız isteme ve nişanlanma süreci başlayıp, evlilik yolunda ikinci bir adım atılmış olur.

Evlilik öncesi erkek ve kadının birbirini görmesi her ne kadar yukarıdaki hadislerde teşvik edilmişse de İslâm dini, tarafların birbirlerini görmeden evlenmelerini yasaklamamıştır. Mesela Hz. Peygamber ile Hz. Zeynep (r.a.) birbirlerini nikâhtan sonra görmüşlerdir.⁴⁷ Ancak asr-ı saadette böyle bir örnek olmasına rağmen, evlenecek olan bireylerin birbirlerini görüp beğendikten sonra evlenmeleri tavsiye edilmiştir.

Hadislerle İslam'da evlilik öncesi görüşmenin, eşler arasında sevgi ve muhabbetin oluşması için gerekli olduğu üzerinde durulmuştur. Bu konuda yukarıda zikredilen Muğire b. Şu'be ve Ensar'dan Hz. Peygamber'e gelen sahabi ile ilgili hadislerden hareketle bir açıklamada bulunulmuştur. Görüşme esnasında tarafların birbirine ne ölçüde bakacağı hakkında mezheplerin görüşleri sunulmuştur. Ayrıca konunun hikmet boyutuna değinilmiştir. Evlilik öncesi görüşmenin, evlilik hayatına iyi yönde bir etkide bulunacağı ifade edilmiştir.⁴⁸

2.3.2. Kız İsteme

Evlilik yolunda erkek ve kadın birbirlerini görüp beğendikten sonra iş velilere kalmaktadır. Veliler evlilik yolunda önemli bir adım olan kız isteme merasimini yerine getirirler. *Hadislerle İslam*'da kız istenirken Hz. Peygamber döneminde Hutbetu'l-hâce adında bir hitabın varlığından bahsedilmiştir. Kız isteme sırasında duanın ardından böyle bir konuşmanın iyi olacağı tavsiye edilmiştir. Söz konusu hitap şöyledir: “*Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerrinden Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiği kimseyi saptıracak hiç kimse yoktur. O'nun saptırdığını doğru yola iletecek hiç kimse yoktur.*”

⁴⁶ Tirmizî, “Rada”, 16 (No.1171).

⁴⁷ Ahmet Acarlıoğlu, *Hız. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Aile Hayatı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 51.

⁴⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/48.

Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına tanıklık ederim. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna da tanıklık ederim."⁴⁹

2.3.3. Nişanlanma/Hitbe

Nikâh akdinin evvelinde meydana gelen nişanlanma, her iki tarafın gelecekte evleneceklerine dair verdikleri sözdür. Eskiden “nişanlanma” terimi yerine “namzet olmak” kullanılmaktaydı. Ancak zamanla namzet olanların birbirlerine vermiş oldukları yüzük vb. şeyler sebebiyle nişanlanma olarak adlandırılmıştır.⁵⁰

Nişanlanmadan asıl amaç, evlenecek olan bireylerin birbirlerini daha iyi tanımalarıdır. Bununla birlikte taraflara geleceklerine dair hayati önem arz eden bu önemli kararı sağlıklı bir şekilde verme imkânı sağlamaktır.

İslâm hukukunda, nişanlanma hakkında diğerlerine göre iki konu daha çok öne çıkmaktadır: Bunlardan ilki; kimlerle nişan gerçekleştirilir sorusudur. İkincisi ise, nişan bozulduktan sonraki süreçlerin nasıl olması gerektiği ile ilgilidir. İslâm dinine göre bireyin evlenme engeli bulunmayan herkes ile nişanlanması mümkündür. Ancak İslâmî şartlara göre nişanlanmış veya sözlenmiş, nişan ve söz süreci devam eden kimselere evlilik teklifi yapılmamalıdır.⁵¹ Hz. Peygamber bu konu hakkında *فَلَا يَحِلُّ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَتَنَاقَعَ عَلَى*

*بَيْعِ أَخِيهِ، وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خَطْبَةِ أَخِيهِ. “Kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapması mümin kişiye helal değildir. Aynı şekilde nişanlandığıyla nişanlanması da caiz değildir.”*⁵² buyurmuştur. Başkasının nişanlandığı kimseyi istemek veya nişanlamak ahlaken de doğru olmadığından İslâm dini bunu yasaklamıştır.

Nişanlanmak, evlilik sürecindeki bir aşama olmakla birlikte, erkek ve kadın nişanlandıkları zaman birbirlerine helal olmazlar. Tek başlarına kalamazlar. Nitekim Hz. Peygamberin kadın ve erkeğin yalnız başlarına kalmasını yasakladığı, yukarıda yer verilen hadislerde de açıkça görülmektedir.⁵³ Aynı yasak, nişan süresi içerisinde olan bireyler için de geçerlidir. Nişanlı bireyler rahat dolaşamazlar, evliler gibi hareket edemezler. Günümüzde bazı Müslümanlar nişanlıyken koyulan bazı sınırlamaları ortadan kaldırmak için nişanlılık sürecinde imam nikâhı kıymaktadır. Böyle bir uygulama evlilik müessesini derinden yaralamaktadır. Çünkü nişanlı olan bireyler nikâh kıydıklarında aralarında zevciyet kuralları gerçekleştirmiş olacaktır. Bu sebeple koca, kadını zevciyet kurallarına riayet etmeye davet edebilir. Kadın da bu davete icabet

⁴⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/77.

⁵⁰ Yaman, *Âile Hukuku*, 36; Erdoğan, “Hitbe”, 371.

⁵¹ Yaman, *Âile Hukuku*, 37; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/58-59.

⁵² Müslim, “Nikâh”, 49.

⁵³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 18 (No.2082); Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/56-57.

etmediği zaman kocaya itaat etmemiş olur. Aynı şekilde kadın, kocadan nikâhlanmak suretiyle hak kazandığı mehri talep edebilir. Koca bu mehri verirse bir şey elde etmeden bu mehri vermiş olacaktır. Mehri vermez ise zevciyet kurallarına aykırı davranmış olur. Böyle yapılan bir nikâh sonucunda boşanma vaki olursa durum ne olacaktır? Boşanma isteği kadın tarafından geldiğinde koca kadını boşamak istemeyebilir. Kadın boş olmadığından dolayı başka bir erkekle evlenemez, evlilik teklifi bile alması caiz değildir. Bundan dolayı kadın mağdur duruma düşürülmüş olur. Bu tür sebeplerden ötürü imam nikâhından hemen evvel resmi nikâhın yapılması tavsiye edilmiştir. Kadının mağdur bir duruma düşmemesi için böyle bir teşvikte bulunulmuştur.⁵⁴ Nişanlılık esnasında nikâh kıymanın bu gibi sakıncaları bulunmakla birlikte, nişanın bozulması durumunda tarafların nasıl hareket etmesi gerektiğine aşağıda yer verilecektir.

2.3.3.1. Nişan Bozulduktan Sonraki Durumlar

Evliliğe adım atmak için nişanlılık evresine giren adaylar, ilişkinin başındaki ülfet ve muhabbeti sürdüremediklerinden ayrılık yoluna girebilirler. Ayrılığın sebebi yalnızca aralarındaki sevgi eksikliği olmayabilir. Âilevi, sosyal ve ekonomik şartlar da ayrılığı gerektirebilir. Nişan sürecini evliliğe götürmeden ayrılık yolunu seçen kimselerin nişan süresi içerisinde birbirlerine vermiş oldukları hediyeleri ne yapması gerektiği hakkında mezhepler arasında ihtilaflar bulunmaktadır. Hanefî mezhebine göre verilen hediyeler iade edilir. Hediyeler kullanılma veya başka bir yol ile değişikliğe uğramışsa, değişikliğe uğramış olduğu halde geri verilir. Eğer ki elden çıkmışsa bu hediyelerin tazmini yapılmaz.⁵⁵ Mâlikî ve Hanbelîlere göre nişanı bozan taraf hediyeleri geri alamaz. Şâfiîler ise bir ayırım yapılmaksızın hediyelerin geri istenebileceği yönünde kanaat getirmişlerdir.⁵⁶ Mehir olarak verilen eşyalara gelince, bu konu hakkında âlimler nezdinde bir ihtilaf bulunmayıp mehre mahsuben verilen şeyler geri verilir. Elden çıkmışsa tazmin edilir.⁵⁷

Hadislerle İslam'da nişanlamanın asr-ı saadette de vaki olduğuna işaret edilmiştir. Yalnız bir takım farklılıkların bulunduğu belirtilmiştir. Asr-ı saadetteki nişanlamanın, nikâh ile zifaf arasındaki dönemi kapsadığına değinilmiştir.⁵⁸

Hadislerle İslam'a göre, nişanlılık dönemi evlilikten farklıdır. Nişanlılar evliler gibi hareket edemezler. Nişanlı olmak mahremiyet sınırlarını kaldırmaz. Nişanlılar

⁵⁴ Acar, *Âile Hukuku*, 30-31.

⁵⁵ Nizamuddin el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye* (Beyrut: Darul Fikr, 1310), 1/328.

⁵⁶ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* (İstanbul: el-Mektebetü'l Hanefiyye, 2018), 20; Yaman, *Âile Hukuku*, 37.

⁵⁷ Yaman, *Âile Hukuku*, 37.

⁵⁸ Özaşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/78.

yabancı kimselere karşı hissettikleri mahremiyeti, aralarında evlilik meydana gelinceye kadar muhafaza etmelidirler.⁵⁹

Hadislerle İslam'da, nişanlı olmanın evlilik için bir mecburiyet doğurmadığından da bahsedilmiştir. Ayrıca günümüzde yaşanan bir soruna dikkat çekilmiştir. Şöyle ki Türkiye'nin Doğu bölgesinde örf ve adetlerin uygulanmasına çok önem verilir. Nişanlanan kişilerin bir daha birbirlerinden ayrılamayacağı görüşü hâkimdir. *Hadislerle İslam*'da böyle bir bakış açısının uygun olmadığı ve nişanlı olmanın evlenmeyi zorunlu kılmadığı vurgulanmıştır.⁶⁰ Nişanlıların daha rahat dolaşabilmeleri için evlenmeden önce yaptıkları nikâh akitlerinin, telafisi zor sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir.⁶¹

Yukarıdaki bilgiler ışığında nişanlanma konusunun *Hadislerle İslam*'da ana hatlarıyla incelendiği görülmektedir. Zira eserde, nişan bozulduktan sonra hediyelerin ne olacağı hakkında bir açıklamadan söz edilmemesi nişan konusunun detaylarının ihmal edildiğini göstermektedir. Eserin genel halk kitlesi için yazılmış olması söz konusu mevzunun fikhî detaylarının anlatılmamasına sebebiyet vermiştir.

Hadislerle İslam'da yer alan, nişanlanma sürecinde yapılacak olan nikâhların bazı olumsuzlukları doğurabileceği şeklindeki açıklama, eserin toplum düzenine verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca nişanlanmanın evliliği zorunlu kılmayacağı görüşü rıza ilkesine uygunluğu ifade etmektedir.

2.3.4. Denklik

“Denklik” kavramı İslâm Hukukunda genellikle “kefâet” ifadesiyle karşılık bulmaktadır. Kefâet, كَفَاءٌ (k-f-e) fiilinin mastarıdır. Denklik sözlükte; benzer, aynı, tıpkı ve nikâhta eşler arası eşitlik gibi manalara gelmektedir.⁶² Terim olarak evlenecek olan bireyler arasında inanç, mali durum ve sosyal statü bakımından eşitliği ifade etmektedir.⁶³

İslâm dininin en temel iki kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve sünnette evlenecek kişilerin arasında ne tür denkliğin bulunması gerektiğine dair detaylı ve açık bir nas bulunmamaktadır. Ancak söz konusu iki kaynakta tam anlamıyla zikredilmeyen denklik esasları, evlilikle ilgili diğer şer'î naslara aykırı olmamak şartıyla, müçtehit âlimler tarafından belirlenmiştir. Âlimler, bu esasları yaşadıkları bölgelere uygun olan örfe ters düşmeyecek şekilde ortaya koymuşlardır. Denklik esaslarını belirlerken, “Kadın dört

⁵⁹ Bk. Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/78.

⁶⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/78; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/58.

⁶¹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/78.

⁶² Ebu'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Ruveyfî İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab* (Beyrut: Daru's-Sadr, 1414), 8/139.

⁶³ Acar, *Aile Hukuku*, 116; Erdoğan, “Kefâet”, 238.

şey için nikâhlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini için. Dinine sahip çıkarak (dindar olanı) seç ki bereket göresin.”⁶⁴ gibi bazı hadisleri de göz önünde bulundurmışlardır.

Evlilikte denklik konusu klasik fıkıh kaynaklarında *kitâb’ul-kefâe, bâbü’l kefâe* gibi başlıklar altında incelenmektedir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu evlenmede denklik ilkesini kabul etmekle beraber, denklikte gözetilmesi gereken ölçütlerin ne olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.⁶⁵ Denklik şartlarını belirleme noktasında İmam Ebu Hanîfe (öl. 150/767), kendisinden sonra gelen âlimlere örnek teşkil etmiş, diğer mezhepler Ebu Hanîfe’nin belirlemiş olduğu ilkeleri izlemişlerdir.⁶⁶ O, denklik esaslarını altı başlık altında toplamıştır.⁶⁷ Bunlar; nesep, İslâm, hürriyet, dindarlık, mal ve meslektir. Bu altı ölçüt erkekte aranmaktadır, kadında bu şartlar aranmaz.⁶⁸ Aşağıda söz konusu başlıklara değinilecektir. Ardından da *Hadislerle İslam’ın* bu esaslardan hangisini temel aldığı açıklanacaktır.

2.3.4.1. Nesep

Nesep, evlilikte gözetilmesi gereken denklik esaslarından biridir. Araplar diğer milletlere göre soylarını daha iyi muhafaza edebilen bir kavim olduğundan, evlilikte nesep sadece Araplarda aranan bir özelliktir.⁶⁹ Hz. Peygamber: *إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ مِنْ وَلَدِ إِبْرَاهِيمَ ، إِسْمَاعِيلَ ، وَاصْطَفَىٰ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ بَنِي كِنَانَةَ ، وَاصْطَفَىٰ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ قُرَيْشًا ، وَاصْطَفَىٰ مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمًا ، وَاصْطَفَىٰ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ* “Allah, İbrahim’in çocuklarından İsmail’i, İsmail’in çocuklarından Benî Kinâne’yi, Benî Kinâne’den Kureyş’i, Kureyş’ten Benî Hâşim’i, Benî Hâşim’den de beni seçti.” buyurmuştur.⁷⁰ Hz. Peygamber bu hadisle Araplar arasında soyun varlığından bahsetmiştir.

Nesep hususunda Arap olmayanlarla Araplar arasında denklik bulunmamaktadır.⁷¹ Yani Arap olmayan bir kimse, Arap olan bir kimseyle, ancak velinin rızası ve evlenecek kişilerin karşılıklı rızaları olduğu takdirde evlenebilir. Bununla birlikte, Ebû Yûsuf’a (öl.

⁶⁴ Buhârî, “Nikâh”, 16 (No.5090).

⁶⁵ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: Nesil, 1996), 1/310.

⁶⁶ Döndüren, *Âile İlmihi*, 179.

⁶⁷ Ebû Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkindî, *Tuhfetu’l-fukahâ* (Beyrut: Daru’l Kutubi’l Arabiyye, 539), 2/154; Hayreddin Karaman, *Âile İlmihi* (İstanbul: Timaş, ts.), 106-107.

⁶⁸ Döndüren, *Âile İlmihi*, 179; ez-Zuhaylî, *Câmiu’l-esileti’l-fikhiyye*, 468.

⁶⁹ Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’* (Beyrut: Darul Kutubi’l İlmiyye, 1986), 6/114.

⁷⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 1 (No.3605).

⁷¹ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’*, 6/115; Sirâcuddîn Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî, *en-Nehru’l fâik* (Beyrut: Daru’l Kutubi’l İlmiyye, 2002), 2/220.

182/798) göre erkeğin âlim olması bütün denklik vasıflarının üstündedir.⁷² Buna binaen, arap olmayan bir kimse âlim olduğu takdirde Arap biriyle şartsız ve denklik koşulları aranmadan evlenebilir.

2.3.4.2. İslâm

Denklik kadın lehine arandığı için burada “İslâm” ile kastedilen, erkeğin Müslüman bir babanın ve dedenin soyundan gelmesidir.⁷³ Babası ve dedesi Müslüman olmayıp sadece kendisi Müslüman olan bir erkek, babası Müslüman olan bir kadına denk değildir. Aynı şekilde babası Müslüman olan bir erkek, babası ve dedesi Müslüman olan bir kadına denk değildir. Sadece kendisi Müslüman olan kimse ancak kendi gibi Müslüman olan bir kadınla evlenmesi caizdir.⁷⁴ Denklikte Müslüman olma ölçütü, Arap olmayanlarda (mevalilerde) geçerlidir.⁷⁵

2.3.4.3. Hürriyet

Mezheplerin genel kabulüne göre hürriyet evlenmede denklik esaslarından biridir. Buna göre müdebber,⁷⁶ mukateb köle⁷⁷ ve azat edilen bir kimse aslı itibarıyla hür olan bir bayana denk değildir. Babası azatlı olan bir kimse, aslı itibarıyla babası hür olan bir kadına denk değildir. Aynı şekilde kavmin en şereflişinin kölesiyle, en fakir kimsesinin kölesi evlenme hususunda denk değildir.⁷⁸

2.3.4.4. Dindarlık

Dindarlık evlilikte aranan vasıflardandır. Bundan ötürü fâsık bir erkek salih bir kadına denk değildir.⁷⁹ Bununla birlikte, bir veli kızını içki içmeyen ve kötü fiilleri yapmadığını zannettiği birine nikâhlarsa ve bu kişinin nikâhtan sonra bu fiilleri yaptığı

⁷² Sirâcuddîn el-Mısırî, *en-Nehru'l fâik*, 2/220; Burhânuddîn (Burhânu's-Şerîa) Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî el-Mergînânî, *el-Muhîtu'l-burhânî fi'l-fikhi'n-nu'mânî* (Beyrut: Daru'l Kutubi'l İlmiyye, 2004), 3/21; Bk. Acar, *Âile Hukuku*, 120.

⁷³ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Âile İlmihali* (İstanbul: Altınoluk, 2004), 181.

⁷⁴ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/155; Nizamuddîn el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye* (Beyrut: Daru'l Fikr, 1310), 1/290; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/23.

⁷⁵ Döndüren, *Âile İlmihali*, 181.

⁷⁶ Müdebber: Efendinin kölesinin özgürlüğünü kendisinin ölümüyle kayıtlamasıdır. Yani ben ölünce özgürsün demesidir. Bu söze muhatap olan köleye de müdebber denir. Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *Muhtasarul-kuduri* (İstanbul: Beka, 2015), 438; Burhâneddîn el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedi* (İstanbul: Mizan, 2020), 323; Erdoğan, “Müdebber”, 315.

⁷⁷ Mukateb: Efendinin kölesini bir mal karşılığında özgürlüğüne kavuşturmasıdır. Yani efendi kölesine bana şu kadar para getirirsen hürsün demesidir. Böyle köleye de mukateb köle denir. Kudûrî, *Muhtasar*, 442; Mergînânî, *el-Hidâye*, 322; Erdoğan, “Mükateb”, 328.

⁷⁸ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/154; el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/290; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/22.

⁷⁹ el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/290-291; Muhammed ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye ala mezhebi's-sâdeti'l-hanefiyye* (Dimeşk: Mektebetu'l-Farabi, 1999), 468; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/23.

ortaya çıkarsa hem velinin hem de kadının evliliği bozma yetkileri bulunmaktadır.⁸⁰ Aynı şekilde bir kadın kendisini fâsık bir erkeğe rızasıyla nikâhlaşsa dahi veli, kızının evlendiği kişinin fâsık olması gerekçesiyle nikâhı feshedebilir. Çünkü din ile övünme nesep ile övünmeden daha ileridedir. Bu sebeple veliye nikâhı feshetme yetkisi verilmiştir.⁸¹ Özetle dindarlıktan asıl amaç kişinin güzel ahlak ve meziyetlerle donatılmış olmasıdır.

2.3.4.5. Zenginlik

Erkeğin, evleneceği kadınla maddi durumunun denk olması gerekir. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e (öl. 189/805) göre mehir ve nafaka çıkarıldıktan sonra erkek ile kadının malları eşit ise o zaman evlilik için denklik sağlanmış olur.⁸² Ebû Yûsuf'a göre ise erkek, kadının mehr-i müeccelini ve nafakasını karşılamaya gücü yetiyorsa ona denktir.⁸³ Dolayısıyla mehir ve nafakaya gücü yetmeyen bir erkek zengin bir kadına denk bir konumda değildir.

Mal bakımından denklikte nafaka ve mehrin ölçüt olarak kabul edilmesi zenginliğin geçici olmasından dolayıdır. Kişi, nafakaya gücü yetip mehri hemen verememesi durumunda da zengin bir kadınla evlenebilir.⁸⁴ Ancak mehri gücü yettiğinde ödemesi gerekir.

2.3.4.6. Meslek

Erkeğin evleneceği kadının âilesine meslek yönünden eşit olması gerekmektedir. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre düşük bir mesleğe sahip olan baytar, hacamatçı, dokumacı, tabaklamacı vb. kimseler, attar, tohumcu, sarraf gibi kimselere denk değildirler.⁸⁵ Ebû Hanîfe kefâet konusunda mesleklerin denkliğini şart koşmamıştır. Çünkü mesleklerin toplum nezdindeki değeri örf ve adetlere göre veya toplumdan topluma değişkenlik gösterir.⁸⁶ Buradan çıkarılan sonuca göre dokumacılığın bir toplumda değerli bir meslek olarak görülmesi imkân dâhilindeyken, başka bir toplumda değersiz bir meslek olarak kabul görmesi mümkündür. Bu sebeple Ebû Hanîfe denklikte tarafların mesleklerinin uygunluk esasını göreceli olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz.

⁸⁰ el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/291.

⁸¹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâi'*, 5/320.

⁸² es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/155; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/21; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 468.

⁸³ Bk. Şevket Pekdemir, "Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/1 (2015), 136-137.

⁸⁴ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâi'*, 5/319; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/21.

⁸⁵ el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/292.

⁸⁶ el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/292; es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/155; Bk. Pekdemir, "Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme", 131-132.

Meslek ilkesinin sınırlarının ne olacağı konusunda, denklikte hangi mesleğin üstün hangi mesleğin düşük olduğunu belirleme noktasında örf yetkilidir. Mâverdî (öl. 450/1058), örfün yetkili olduğu bu mecrada meslek ile ilgili kararlarını üç şeyle sınırlamıştır. Bunlardan ilki kişinin kazancını İslâm'ın uygun görmediği yollardan elde etmemesidir. İkincisi insanı yıpratın, bitkin düşüren şeylerle ilgili olmamasıdır. Üçüncüsü ise kazancın dinen necîs olan şeylerden olmamasıdır.⁸⁷

Denklik gözetilirken yukarıda belirtilen şartlarda tamamen bir eşitlikten söz edilmesi mümkün değildir. Burada şartları sağlamada birbirine yakınlık aranmaktadır. Denklik için koşulan bu şartlar evlilik akdi esnasında aranır. Her iki tarafın belirlenen şartları sağlaması durumunda yapılan evlilik akdinden sonra meydana gelen herhangi bir olay neticesinde denklik ilkelerinin bir tanesinde meydana gelen değişiklik evliliğe halel getirmez. Bu değişikliğe itibar edilmez.⁸⁸

Denklik şartlarından birinde evlenme öncesinde eksiklik meydana geldiği durumda, evliliğin bağlayıcılığı (lüzum) ortadan kalkar. Yani evlilik akdi gayr-i lâzım olur. Veli bu evliliğe itirazda bulunup akdi feshetme yetkisine sahiptir. Ancak veli denklikteki noksanlığı nikâh akdinden önce bilir ve bildiği halde onay veya benzeri bir tutum takınırsa bu evliliği feshetme yetkisi yoktur.⁸⁹

Evlilikte denkliği kabul eden ve kabul etmeyen âlimlerin delillerini de zikretmek yerinde olacaktır. Sufyân es-Sevrî (öl. 161/778), Hasan el-Basri (öl. 110/728), Kerhî (öl. 340/952) ve Cessâs (öl. 370/980) gibi âlimlere göre evlenecek olan bireyler Müslüman iseler ve aralarında bir evlenme engeli bulunmuyorsa bu kişilerin evlenmelerinde başka bir şart aranmaz.⁹⁰ Zikredilen âlimler bu görüşlerini birtakım delillere dayandırmışlardır. Nitekim: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ “Allah katında en hayırlınız Allah’a karşı gelmekten en çok korkanınızdır.”⁹¹ ayeti, onların görüşlerini destekler niteliktedir. Aynı şekilde, Hz. Peygamber “İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir.” buyurmuştur.⁹² Yukarıda zikri geçen âlimler verilen ayet ve hadisi delil getirerek evlilikte denkliğin bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Kerhî evlilikte denkliğin olmadığına kıyas ile delil getirmektedir. Sunduğu delile göre, tıpkı kısasta davalıların Müslüman olup olmadığına veya zengin

⁸⁷ Mehmet Dirik, “İslâm Âile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 26 (2015), 252; bk. Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, (Beyrut-Lübnan: yy., 1999), 9/107.

⁸⁸ Dirik, “Evlenmede Eşler Arasında Denklik”, 234.

⁸⁹ el-Belhî, *el-Fetava'l-hindiyye*, 1/292.

⁹⁰ Acar, *Âile Hukuku*, 119; es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/154.

⁹¹ el-Hucurât, 49/13.

⁹² Ebû İbrâhîm İzzuddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mutevekkil-Alellâh İsmâîl es-San'ânî, *Subulu's-selâm* (Beyrut, 1987), 3/274.

olup olmadığına bakılmaksızın kısas cezası uygulandığı gibi evlilikte de böyle bir denkliğin aranmaması gerekir. Kerhî bundan hareketle evlilikte denkliği kabul etmez.⁹³

Denklik ilkesinin evlilikte şart olmadığını savunanlar, delillerini Hz. Peygamber döneminde yaşanan birtakım olaylara da isnat etmektedir. Rivayet edildiğine göre Ebû Taybe, Beyaze kabilesinden bir kızı kendisine nişanlamak istemiş, onlar da arada denklik bulunmadığından bu evliliği hoş görmemişlerdir. Böyle bir durumda Hz. Peygamber: “*Ebû Taybe’yi evlendirin. اُنْكِحُوا أَبَا طَيْبَةَ إِنْ لَا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ.*”

Evlendirmesiniz bu yeryüzünde bir fitne olur.”⁹⁴ buyurmuştur. Aynı şekilde Hz. Bilal (r.a.) (öl. 20/641) Ensar’dan bir kadınla evlenmek istemiş, Ensar da aralarında denklik şartı olmaması sebebiyle bu evliliği iyi görmeyerek evlenmelerine engel olmuşlardır. Hz. Peygamber o sırada Hz. Bilal’e: “*Git onlara Hz. Peygamber beni evlendirmenizi emrediyor, de.*” buyurmuştur. Ayrıca veda hutbesinde de, فَضْلًا إِلَّا لَيْسَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ،

“Hiçbir Arap’ın acem üzerinde takva dışında bir üstünlüğü yoktur.” بِالتَّقْوَى. buyurmuştur.⁹⁵ Denkliğin hukuken geçerli olmadığını iddia edenlere göre eğer ki denklik muteber olsaydı, Hz. Peygamber yukarıda geçen olaylarda denklik olmadığı halde bir emirde bulunmaz, tarafların evlenmesini teşvik etmezdi.⁹⁶

Cumhur ulema ise evlilikte denklik ilkesine itibar edileceği hususunda müttefiktir. Denkliğin varlığını şu hadislere dayandırmaktadırlar: لَا يُزَوِّجُ النَّسَاءَ إِلَّا الْأَوْلِيَاءُ، وَلَا يُزَوِّجَنَّ إِلَّا مِنْ

الْأَكْفَاءِ. “*Kadınları ancak velileri evlendirebilir. Aynı şekilde ancak denkleriyle evlendirilebilirler.*”⁹⁷ Çünkü nikâhın maslahatları ancak denk bir evlilikle meydana gelebilir.⁹⁸ Diğer bir hadiste Hz. Peygamber Hz. Ali’ye (r.a) (öl. 40/661) يَا عَلِيُّ ثَلَاثٌ لَا

“*Ey Ali! Üç şeyi geciktirme: Vakti gelince namazı, hazır olunca cenazeyi ve kendisine denk bulunca kızı.*” buyurmuştur.⁹⁹ Bu görüşü destekleyenlerin denklik ilkesini kabul etmeyenlerin delillerine reddiyeleri ise şu şekildedir: Hucûrât suresinde geçen “*Allah katında en hayırlının takva sahibi*

⁹³ Acar, *Âile Hukuku*, 119.

⁹⁴ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’*, 2/317.

⁹⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’*, 2/317.

⁹⁶ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’*, 2/317.

⁹⁷ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *es-Sünenü'l-kubrâ* (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003), 7/215.

⁹⁸ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-sanâi’*, 2/317.

⁹⁹ Tirmizî, “*Salât*”, 13 (No. 171); Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylâî, *Nasbu’r-râye lil-ehâdîsi’l-hidâye* (Beyrut: Muessesetu’r-Reyyan, 1997), 3/196.

kimse olduğu”¹⁰⁰ ayetinde zikredilen takvadaki eşitlikten ve Hz. Peygamberin النَّاسُ
كَأَسْنَانٍ الْمَشِطِّ. “İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittir.”¹⁰¹ Hadisteki eşitlikten asıl
kastedilenin ahiret yurdu olup dünya hayatı değildir.¹⁰²

Hiz. Bilal’in evlenmesinde denklik ilkesine riayet edilmemesinin mendup olduğu
gösterilmiş olup tevazua örnek kabilindendir. Ayrıca Hiz. Bilal hakkında verilen hüküm
kendisine has bir durum da olabilir.¹⁰³

Denklik ilkesini kabul etmeyenlerin son delili denkliği kısasa benzetmektir. Bu
benzetme de yanlıştır. Çünkü katile kısas uygulamasının yapılmasındaki amaç,
insanların hayatlarını muhafaza etmektir. Burada bir denklik gözetilmiş olsaydı insanlar
kendilerine denk olmayan kimseleri öldürmek suretiyle hiçbir ceza almazlardı. Bu
toplumun fesadını beraberinde getirirdi. Bundan ötürü hiçbir şekilde kısastan hareketle
denklik ilkesi yok sayılamaz. Kısas da bu konuda kendilerine delil teşkil etmez.¹⁰⁴

Hadislerle İslam’da cumhur ulemanın görüşü benimsenerek evlenecek bireyler
arasında denklik şartının gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Denkliğin gözetilmesi
konusunda *Hadislerle İslam*’da şu hadisler referans alınmıştır: تَخَيَّرُوا لِنُطْفِكُمْ، فَانْكِحُوا الْأَكْفَاءَ،

وَأَنْكِحُوا إِلَيْهِمْ. “Nutfelerinizi bırakacağınız(kadınlar) hususunda seçici davranın. Size denk

olanlarla evlenin ve denkleriyle kızlarınızı evlendirin”.¹⁰⁵ تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا

وَلِحَمَالِهَا وَلِدِينِهَا، فَاطْفَرِ بِدَاتِ الدِّينِ تَرَبُّثَ يَدَاكَ. “Kadın dört şeyden dolayı nikâhlanır. Malı, soyu,

güzelliği ve dini için. Dindar olanı seç ki elin bereket görsün.”¹⁰⁶

Hadislerle İslam’da her konuda olduğu gibi denklik konusunda da konunun
ihtilaflı boyutlarına yer verilmemiştir. Denkliğin evlilik için olmazsa olmaz olduğu,
eşlerin birbirlerine kolay bir şekilde uyum sağlaması için ve evliliğin devamı için
önemli bir etken teşkil ettiği üzerinde durulmuştur.¹⁰⁷

Hadislerle İslam’da denkliğin günümüzde hangi şartlarda olacağına dair bazı
değerlendirmelere yer verilmiştir. Denkliğin sosyal statü, çevre, eğitim ve ekonomik

¹⁰⁰ el-Hucurât, 49/13.

¹⁰¹ İsmâil es-San’ânî, *Subulu’s-selâm*, 3/274.

¹⁰² Pekdemir, “Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme”, 119.

¹⁰³ Acar, *Âile Hukuku*, 120.

¹⁰⁴ Acar, *Âile Hukuku*, 120.

¹⁰⁵ İbn Mâce, “Nikâh”, 46 (No.1968).

¹⁰⁶ Buhârî, “Nikâh”, 16 (No.5090).

¹⁰⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/46.

durum açısından da gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁰⁸ Hz. Peygamberin tavsiyesi üzerine evlilikte denkliğin temelini dindarlık olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁹

Hadislerle İslam'da denklik olmadan gerçekleşen evliliklerin sonucunun kötü olacağı, asr-ı saadette vuku bulan ve Kur'ân-ı Kerîm'de de hakkında açıklama bulunan Zeynep binti Cahş (öl. 20/641) ve Zeyd b. Harise (öl. 8/629) kıssasıyla anlatılmıştır. Hz. Peygamber halasının kızı Zeynep binti Cahş ile evlatlığı Zeyd b. Harise'yi evlendirmişti. Ama aralarında anlaşmazlık meydana geliyordu. Bu anlaşmazlığın asıl sebebi de Zeynep binti Cahş'ın soylu bir kimse olması, Zeyd b. Harise'nin ise köle olması hasebiyleydi. Neticede boşandılar. Sonra Hz. Peygamber Zeynep binti Cahş ile evlendi.¹¹⁰ Bu konu hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle bir ayet geçmektedir: ﴿وَإِذْ تَقُولُ

لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾

*Hani sen Allah'ın kendisine nimette bulunduğu ve senin de nimette bulunduğun kişiye şöyle diyordun: eşini güzellikle yanında tut, Allah'tan kork. Allah'ın açığa çıkardığı şeyi insanlardan çekinerek içinde tutuyordun. Allah korkulmaya daha layık olandır. Zeyd ondan bağını koparınca onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları hanımlarıyla bağlarını bitirdiklerinde müminlere onlarla evlenme hususunda bir zorluk olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.”*¹¹¹ Yukarıda zikredilen olaylardan hareketle *Hadislerle İslam*'da evlilikte denklik ilkesinin gerekli olduğu, denklik olmadığında Zeyd b. Harise ve Zeynep binti Cahş olayında olduğu gibi denkliğin bulunmamasının âile hayatını yok edeceği ve boşanmak suretiyle evliliğin biteceği ifade edilmiştir.¹¹²

Hadislerle İslam'da evliliğin devamı için evlenecek olan bireyler arasında kültür, eğitim ve sosyal statünün önemli olduğu denklik konusu üzerinde durulan bir diğer meseledir. Yalnız evliliğin idamesi için sadece bunların bulunmasının yeterli olmadığı beyan edilmiştir. Diğer yandan evlilikte denklikte riayet edilecek şartların kişiden kişiye değişkenlik gösterebileceği de dile getirilmektedir.¹¹³

Sonuç olarak kefâet İslâm âlimlerinin çoğunluğuna ve *Hadislerle İslam* eserine göre evlilikte aranması gereken şartlardan biridir. Evlilikte kefâet ölçütleri Ebû Hanîfe

¹⁰⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/47.

¹⁰⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/49.

¹¹⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/46-47.

¹¹¹ el-Ahzâb 33/37.

¹¹² Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/47.

¹¹³ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/47.

tarafından belirlenmiş olup diğer âlimler Ebû Hanîfe'nin görüşlerini benimsemişlerdir.¹¹⁴ Fakat imam Mâlik (öl. 179/795) bu esaslarda farklılaşmaktadır. Ona göre denklik sadece din konusundadır.¹¹⁵ Genel olarak denklik şartları altı başlık altında toplanmıştır. Bunlar; nesep, İslâm, hürriyet, dindarlık, mal ve meslektir. Bu başlıklar genel kabul gören başlıklardır. Ancak bu şartlar kişiden kişiye, örften örfe değişkenlik arz edebilir. *Hadislerle İslam*'da bu şartların hepsine değinilmemiştir. Bunların en önemlisi olan dindarlık üzerine çokça durulmuş, evliliğin idamesi için denkliği şart koşulmuştur. Mezhepler arasındaki herhangi bir ihtilafa da değinilmemiştir. Buna ilaveten Hz. Peygamberin evlenmede denkliği teşvik etmesindeki hikmetin boyutlarına değinilerek konu tamamlanmıştır.

Hadislerle İslam'da denklik ve ilgili meselelere ait başlıklara göz atıldığında, söz konusu eserde denklik esaslarından sayılan hürriyet ve nesepten bahsedilmediği dikkat çekmektedir. Bunun nedeni hürriyet ve nesebin günümüzde karşılıklarının bulunmaması olsa gerektir. Ayrıca Mezheplerin mehir ve nafaka açısından şart koştukları zenginlik kıstası esere göre *gelip geçici bir şey* olarak kabul edilmiştir. Bundan dolayı zenginlik ilkesinin detaylarına da yer verilmemiştir. İslâm şartı ise eser tarafından sıhhat şartı kabul edilmiştir. Ancak *Hadislerle İslam*'ın bu şarttan muradı evlenecek kişinin Müslüman olması şeklindedir. Evlenecek olan kişinin babasının ve dedesinin İslâm dinine mensup olması değildir.

Bununla birlikte *Hadislerle İslam* İslâm hukuku ve meseleleri hususunda güncelliğe önem veren bir eser olmasından ötürü denklik esaslarına yeni boyutlar kazandırmıştır. Denkliğin sosyal statü, çevre, eğitim ve ekonomik durum açısından da gözetilmesi gerektiğini ifade etmesi bunu ortaya koymaktadır. Buna ilaveten eserde denklik ilkesinin varlığının veya yokluğunun akde etkisi noktasında herhangi bir bilgiye değinilmemiştir. Sonuç olarak *Hadislerle İslam*'da denklik konusunun aile huzurunun temini için konu edinildiğini söylemek yerinde olacaktır.

2.3.5. Velayet

“Velayet” وَلِيّ (vela) fiilinin mastarıdır. Sözlükte, yardım ve yakınlık anlamlarına gelmektedir.¹¹⁶ Terim olarak ise, bir kişinin sözlü tasarruflarını başkasına vermesi, o kimsenin de bunun gereklerini yerine getirmesi anlamına gelmektedir.¹¹⁷

¹¹⁴ Karaman, *Aile İlmihali*, 106,107.

¹¹⁵ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğnî* (by.:Mektebetu'l Kahire, 1968), 7/35.

¹¹⁶ el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî *Kitâbu'l-Ayn*, 4/ 400-401; İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, 8/407.

¹¹⁷ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/307.

İslâm dini evlilik müessesinin kurulmasına önem vermiştir. Evlilik akdi yapılırken bir takım şartların yerine getirilmesi gerektiğini de öğütlemiştir. Bu şartlardan bir tanesi de velayettir. Velayet şartı, evlilik akdini sağlamlaştıran bir şarttır. Evlenecek olan bireyler bu şartı yerine getirerek evlilik yolunda sağlam bir adım atmış olurlar. Bununla birlikte âlimler arasında velayetle ilgili birtakım ihtilaflar bulunmaktadır. Söz konusu ihtilaflara aşağıda yer verilecektir.

Velayet şartı erkekte aranmayıp kadında aranan bir şarttır. Bu sebeple velayetin daha çok kadın haklarını muhafaza ettiği söylenebilir. Şöyle ki kadın, fitratı itibariyle duygusal bir şekilde yaratılmıştır.¹¹⁸ Duygusallığına kapılıp yanlış kararlar vermesi de mümkündür. Bundan dolayı İslâm dini kadın için hayati önem taşıyan evlilik akdinde, velayeti şart koşturmuştur. Hz. Peygamber de bir hadisinde *“لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ”* *“Velisiz nikâh olmaz.”* buyurmuştur.¹¹⁹ Bu hadisten hareketle İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu evlilikte velayetin gerekli olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte bir grup âlim velayet şartını nikâhın olmazsa olmaz bir şartı olarak kabul etmiştir. Diğer bir grup ise bu şartın nikâhta bulunmasının mübah olduğunu söylemiştir.¹²⁰ Anlaşıldığı üzere velayet şartının geçerlilik niteliği konusunda âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Söz konusu ihtilafın nedeni, Kur’ân-ı Kerîm’de velayetin şart olduğu hakkında açık bir ayet bulunmadığı olsa gerektir.¹²¹ Aşağıda mezheplerin bu husustaki görüşlerine ve dayandıkları delillere değinilecektir.

Hanefî mezhebine göre buluş çağına ermiş bir kız için velinin velayeti geçerli değildir.¹²² Bununla birlikte Hanefî âlimlere göre evlilik akdinde velinin bulunması müstehaptır. Onlar velayeti, evliliğin sıhhat şartı olarak değil lüzum şartlarından bir tanesi olarak kabul etmişlerdir. Kadının velisiz evlenebileceği görüşünü benimsemişlerdir.¹²³ Bunu da şu gerekçeyle açıklamışlardır: Kadın, mali tasarruflarında nasıl özgürse, evlenmede de aynı şekilde özgürdür.¹²⁴ Ayrıca aşağıdaki hadisi de delil olarak kullanmışlardır: *“Hz. Aişe’nin (öl. 58/678) yanına bir genç kız geldi ve: “Babam itibarını yükseltmek için razı olmadığım halde beni amcasının oğluyla evlendiriyor.” dedi. Hz. Aişe ona: “Hz. Peygamber gelinceye kadar otur.” dedi. Ve Hz. Peygamber’e*

¹¹⁸ Ramazan Biçer-Şeyma Feriatoğlu, “Yûsuf Sûresi 28. Âyet Bağlamında Kadınlara Nispet Edilen Bir Nitelik: - Keyd”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/40 (2018), 109.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 20 (No.2085).

¹²⁰ Bk. Ebû Bekr Şemsu’l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dar’ul Marife, 1993), 6/2-10.

¹²¹ Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, el-Hâfîd İbn. Ruşd, *Bidâyetu’l- muctehid ve nihâyetu’l-muktesid* (Kahire: Daru’l Hadis, 2004), 3/36.

¹²² Sirâcuddîn el-Misrî, *en-Nehru’l fâik*, 2/202; es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/2; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhü’l-Hanefî*, 2/65.

¹²³ es-Semerkandî, *Tuhfetu’l-fukahâ*, 2/152; Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnu’l-Humâm, *Şerhu fethi’l kadîr* (Beyrut: Daru’l Kutubi’l Arabiyye, 1995), 246.

¹²⁴ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/3; İbnu’l-Humâm, *Şerhu fethi’l kadîr*, 247; ez-Zuhaylî, *Câmiu’l-esileti’l-fıkhiyye*, 465.

haber gönderdi. Hz. Peygamber gelince, kızın babasını çağırdı. Babasına, kızının fikrini alıp almadığını sordu. Sonrasında ise kızı evlenip evlenmeme hususunda muhayyer bıraktı. Kız: Ey Allah'ın Resulü! Babamın benim hakkımda verdiği karara razıyım. Ancak kadınlara, babalarının onlar üzerinde bir yetkilerinin bulunmadığını haber vermek istedim.”¹²⁵

Hanefilerin diğer bir delili Hz. Peygamber'in şu hadisidir: التَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا. ¹²⁶ “Dul kadın (eyyim), kendisi hakkında babasından daha fazla hak sahibidir.”¹²⁶ Hanefilere göre buradaki “eyyim” lafzı hem bekâr hem de dul kadını ifade etmektedir.¹²⁷ Bu sebeple buluğ çağına ermiş bir kızın kendi hakkında söz sahibi olduğunu ifade etmişlerdir.¹²⁸ Hadiste zikredilen kadının bekâr mı dul mu olduğu belirtilmediğinden, hem bekâr hem de dul kadını kapsamaktadır.¹²⁹

Hanefilerin bu konu hakkındaki son deliline göre Allah Teâlâ velayetin evlilikte şart olduğunu emretseydi, kullarına velinin şartlarını da bildirirdi. Ya da bu şartları Hz. Peygamber aracılığıyla iletirdi. Hz. Peygamber de zikretmediğine göre evlilikte velayetin şart koşulması söz konusu değildir. Velinin bulunması ise Hanefilerin çoğunluğuna göre mübah bir durumdur.¹³⁰

Şâfiî ve Mâlikî mezhebi, Hanefî mezhebinin aksine velayeti, evliliğin sıhhat şartlarından bir tanesi olarak kabul etmişlerdir. Her iki mezhebin bu konudaki görüşü, velayet olmaksızın nikâhın batıl olacağı şeklindedir.¹³¹ Bu görüşlerini şu ayete dayandırmaktadırlar. ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۖ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْطِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ “Aranızdan bekarları, evliliğe uygun olan kölelerinizi ve kadınları evlendirin. Onlar fakir olsalar, Allah Teâlâ onları fazlî keriminden zenginleştirir. Allah işiten ve bilendir.”¹³² Şâfiî ve Mâlikîlere göre ayetteki bu hitap velilere yöneliktir. Onlardan izinsiz nikâhın kıyılması mümkün değildir. Nitekim Hz. Peygamber de “Velisiz nikâh sahih olmaz.” buyurmuştur.¹³³ Şâfiî ve Mâlikîler yukarıda zikredilen ayet ve hadisten hareketle, evlilik akdinde velayetin gerekli olduğu görüşüne varmışlardır.

¹²⁵ Nesâî, “Nikâh”, 36 (No.3269).

¹²⁶ Müslim, “Nikâh”, 67.

¹²⁷ İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l kadîr*, 250.

¹²⁸ Zeynuddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısri İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik şerh'u kenzi'd-dekâik* (Kahire: Daru'l Kitabi'l-İslâmî, 1311), 3/193.

¹²⁹ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/2.

¹³⁰ İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l kadîr*, 246; İbn Ruşd, *Bidâye*, 3/39; Muhammed Ebû Zehra, , *el-Ahvâlu's-Şahsiyye* (Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabî, 2005), 126-127.

¹³¹ İbn Ruşd, *Bidâye*, 3/36. es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/152.

¹³² en-Nisâ 4/32.

¹³³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 20 (No.2085).

Bekâr ve dul kadınların evlilik için rızalarını nasıl belirteceği konusu da önem arz etmektedir. Bekâr olan kadının âilesinden çekinmesi hasebiyle ve hayâ duyması sebebiyle sükût etmesi rıza olarak kabul edilmiştir.¹³⁴ Nitekim Hz. Peygamber وَالْبِكْرُ *Bekâr kızın razı olması sükût etmesidir.*¹³⁵ buyurmuştur. Yine bekâr kadının gülmesi evliliği kabul edeceğine, ağlaması ise kabul etmeyeceğine bir delil olarak kabul edilmiştir.¹³⁶ Dul bir kadının sükûtu ise evliliğe rıza gösterdiği anlamına gelmemektedir. Bilakis açık bir şekilde evliliği kabul edip etmediğini belirtmesi gerekir.¹³⁷

Hadislerle İslam'da velayet konusunda Hanefî ve Şâfiî mezhebinin görüşleri ön planda tutularak bir açıklamada bulunulmuştur. Eserde, Hanefîlerin delil olarak kabul ettiği Hz. Peygamber'e babasının kendisini zorla evlendirdiğini şikayet etmek için gelen kızın bahsinin geçtiği hadis temel alınmıştır. Aynı şekilde Şâfiîlerin delili olan *"Velisiz nikâh olmaz."*¹³⁸ hadisi de zikredilmiştir. Netice olarak kitapta hem Hanefî hem de Şâfiîlerin görüşlerine yeterli ölçüde yer verildiği dikkat çekmektedir. Bunun sebebi Türk halkının çoğunluğunun Hanefî ve Şâfiî mezheplerinin müntesibi olmaları olsa gerektir. Netice olarak *Hadislerle İslam*'da evlilikte velayetin şart olup olmadığı hususunda da umum halkın ihtiyaçlarını giderici ve tatmin edici nitelikte bilgilerin bulunduğu söylenebilir.¹³⁹

Hadislerle İslam'da velayet konusunda yapılan bazı eleştirilere de değinilmiştir. Söz konusu eleştirilerden biri velayetin kadın haklarına bir darbe olarak addedilmesidir. *Hadislerle İslam*'da İslâm dininin, her konuda olduğu gibi velayet konusunda da müntesiplerinin hakkını gözettiği ifade edilmiştir. Velayetin, kadın haklarını ihlal etmek olarak kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Velayet müessesinin, kadın için irşat ve yönlendirme mesabesinde olduğu zikredilmiştir. Eserde, İslâm dininin velayeti ön plana çıkararak, kadını gelecek hayatta meydana gelebilecek sıkıntılardan muhafaza ettiğinin üzerinde önemle durulmuştur.¹⁴⁰

Hadislerle İslam'da günümüzde âilelerden habersiz olarak yapılan evlilikler hakkında da bir açıklamada bulunulmuştur. Velilerden habersiz olarak gerçekleştirilen

¹³⁴ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/153; İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l kadîr*, 256-257; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/55.

¹³⁵ Müslim, "Nikâh", 66.

¹³⁶ İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l kadîr*, 257; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 465; Sirâcuddîn el-Mısırî, *en-Nehru'l fâik*, 2/204.

¹³⁷ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/3-4; İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l kadîr*, 260; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 466; Sirâcuddîn el-Mısırî, *en-Nehru'l fâik*, 2/205.

¹³⁸ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 20 (No.2085).

¹³⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55.

¹⁴⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/56.

evliliklerin sağlam temeller üzerine bina edilmediği ifade edilmiştir. *Hadislerle İslam*'a göre velayetin şart koşulmasının asıl gayesinin, yapılacak olan gizli evliliklere karşı tedbir olduğu zikredilmiştir.¹⁴¹

Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde velayetin bazı mezhepler tarafından icbâri bazıları tarafından ise mübah olarak kabul edildiği sonucuna varmak mümkündür. *Hadislerle İslam*'da da velayetin gerekliliği ifade edilmiştir. Ancak nikâhta velayet Hanefîlerin çoğunluğu tarafından mübah, Şafiîlere göre ise icbâri kabul edilirken, *Hadislerle İslam*'a göre ise ne icbâri ne de mübahtır. Nitekim esere göre velayet, şartlar ve durumlara göre bazen icbâri bazen de mübah olabilmektedir. Eserin velayet hakkında benimsediği bu görüşün Hanefî ve Şafiîlerin bu konudaki görüşlerini birleştirici nitelikte olduğu söylenebilir.

2.4. Nikâh

Nikâh, sözlükte الجمع/ cem etme, الضمّ/katma, الوطء/cinsel ilişki ve العقد/akit gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴² Terim anlamı ise meşru daire içerisinde eşlerin birbirlerinden faydalanmalarını ifade eden akittir.¹⁴³

Allah Teâlâ farz, vacip veya sünnet gibi hükümleri teşri kılarken bunları bir hikmete uygun olarak vaz' eder. Nikâhın vaz' edilmesinde de sayısız hikmetler bulunmaktadır. İnsan neslinin devamı gibi pek çok maslahat ve hikmet için nikâhı meşru kılmıştır. Neslin korunmasıyla bir nevi dinin kendi devamlılığı da sağlanmış olmaktadır. Buradan hareketle İslâm dininin nikâha teşvik etmesindeki amacının, sadece şehvetlerin giderilmesi değil, bununla birlikte neslin devamını sağlamak olduğu da anlaşılmaktadır.¹⁴⁴ Nitekim şu söz de bunu desteklemektedir: سَوْدَاءُ وَلَوْ خَيْرٌ مِنْ حَسَنَاءَ عَقِيمٍ.

doğurgan olan çirkin bir kadın, doğurgan olmayan güzel bir kadından daha hayırlıdır.¹⁴⁵

Neslin korunması, sosyal ve dini işlerin yürütülmesinde esas kabul edilen zarurat-ı hamseden biri olduğu için oldukça önemli bir konuma sahiptir. Allah Teâlâ'nın وَلَا

تَقْرُبُوا الزَّانَا “Zinaya yaklaşmayın”¹⁴⁶ ayeti neslin muhafazasını destekleyici niteliktedir.

¹⁴¹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55.

¹⁴² Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-Curcânî, et-Ta'rifât (Beyrut: Daru'l Kitabi'l Arabî, 1405), 312; ez-Zuhaylî, Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye, 463; es-Semerkandî, Tuhfetu'l-fukahâ, 2/118; Mahmud Tahmâz, el-Fıkhü'l-Hanefî, 2/9.

¹⁴³ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, el-Ahvâlu's-şahsiyye 12.

¹⁴⁴ Ebu'l-Berekât en-Nesefî, Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl (Beyrut: Daru İbn Kesir, 2018), 1/186.

¹⁴⁵ İbn Âbidîn, Reddu'l-muhtâr, 3/9.

¹⁴⁶ el-İsrâ 17/32.

İslâm'ın evliliğe yönlendirmesine binaen pek çok fukaha da nikâhın önemine dair şöyle açıklamalarda bulunmuşlardır: Nikâh ilim öğrenip öğretmekten ve nafîle ibadetten daha hayırlıdır.¹⁴⁷

Hadislerle İslam'da da nikâhla ilgili yukarıda belirtilen hususlar üzerinde durulmuştur. Kişinin ilk yaratılışından itibaren fitrî ihtiyaçlarının olduğu, bunu da helal yollardan gidermesi gerektiği belirtilmiştir. Haramlardan korunmak için âilenin bir barınak mesabesinde olduğu, âilenin korunmasıyla toplumun korunacağı ifade edilmiştir. Bu yönüyle âilenin zorunlu varlığı savunulmuştur.¹⁴⁸ Bu savunu, aşağıdaki ayet ve hadislerle desteklenmiştir:

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ.

*“Ey gençler topluluğu! Sizden evliliğe gücü yeten evlensin. Muhakkak evlenmek gözü haramdan korur ve iffeti muhafaza eder. Kiminde gücü yetmezse oruç tutsun. Çünkü oruç şehveti kırıcıdır.”*¹⁴⁹

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْطِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

*“Aranızdan bekârları, evliliğe uygun olan kölelerinizi ve kadınları evlendirin. Onlar fakir olsalar, Allah Teâlâ onları fazlı keriminden zenginleştirir. Allah işiten ve bilendi.”*¹⁵⁰

إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَاِنْكَحُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ...

*“Dinini ve ahlakını beğendiğiniz birisi size gelirse onu evlendirin. Yoksa yeryüzünde fitne ve fesat ortaya çıkar.”*¹⁵¹

يَا عَلِيُّ ثَلَاثٌ لَا تُؤَخِّرْهَا الصَّلَاةُ إِذَا آتَتْ وَالْجَنَازَةُ إِذَا حَضَرَتْ وَالْأَمُّ إِذَا وَجَدَتْ لَهَا كُفْمًا.

*“Ey Ali! Üç şeyi geciktirme: Vakti gelince namazı, hazır olduğunda cenazeyi ve dengini bulduğunda eşi olmayanı evlendirmeyi.”*¹⁵²

تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوُلُودَ فَإِنَّهُ مُكَاتِّرٌ بِكُمْ الْأَمَمَ.

*“Sevecen ve doğurgan hanımlarla evlenin.”*¹⁵³

¹⁴⁷ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/6; ez-Zeylâî, *Tebyînu'l-hakâik*, 2/444; es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/118; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/36.

¹⁴⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/15-16.

¹⁴⁹ Buhârî, “Nikâh”, 3 (No.5066); Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/26.

¹⁵⁰ en-Nûr 24/32; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/37.

¹⁵¹ Tirmizî, “Nikâh”, 3 (No.1084); Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/49.

¹⁵² Tirmizî, “Salat”, 13 (No.171); Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/50.

¹⁵³ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 3 (No.2640).

Hadislerle İslam'a göre yukarıda zikredilen ayet ve hadisler, neslin devamının önemine vurgu yapmaktadır.¹⁵⁴

Nikâhın hikmetleri yanında birtakım rükün ve şartları da bulunmaktadır. Rükünleri icap ve kabuldür.¹⁵⁵ İcap, tarafların birinden ilk sâdır olan cümledir. Bu cümle: Evlenmeyi kabul ettin mi? şeklinde yahut farklı biçimlerde olabilir. Kabul ise taraflardan diğerrinin icaba vermiş olduğu olumlu cevabı ifade eder. O da “Kabul ettim.” şeklinde olabilir. Dikkat çekeceği üzere hem icap hem de kabul cümlelerindeki fiiller, mazi kipindedir. Nitekim söz konusu cümlelerden özellikle kabulün mazi olarak kullanılması konusunda ittifak bulunmaktadır.¹⁵⁶

Hadislerle İslam'da nikâh konusu geniş bir şekilde ele alınmıştır. Nikâhın rükünlerinden sayılan icap ve kabule işaret edilerek tarafların rızasının gerekliliğine değinilmiştir. Nikâh akdi yapılırken her iki tarafın da özgürce karar vermesinin önemi üzerinde durulmuştur.¹⁵⁷

İcap ve kabul kendi içerisinde bir takım şartlar barındırmaktadır.¹⁵⁸ Söz konusu şartlara nikâhın in'ikat şartları da denilmektedir. Bunlar;

- 1- Meclis birliği: İcap ve kabulün aynı yerde vaki olmasını ifade etmektedir.
- 2- İcap ve kabulün birbirine olan muvafakati
- 3- Herhangi bir şarta bağlanmamış olması.

Yukarıda zikredilen şartların tamamının rıza ilkesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. *Hadislerle İslam*'da da tarafların rızasının çok önemli olduğunun üzerinde bu denli durulmasının sebebi, söz konusu ilişki olsa gerektir.

Hadislerle İslam'da evlilikte rızanın nasıl beyan edileceğine dair de açıklamada bulunulmuştur. Evlenecek olan kız bekâr ise ve kendisine talip olan kişi hakkında görüşü sorulduğunda sükût ederse, talip olan kişiyle evliliğe rızası olduğu anlamına gelmektedir.¹⁵⁹ Bununla birlikte fukaha, bekârın gülmesinin veya azıcık ağlamasının rızaya delalet ettiğini söylemişlerdir. Dulun rızası ise ancak sözlü olarak belirtmesiyle bilinebilir. Çünkü dul kadın kendi hakkında söz söyleyebilme noktasında yetki

¹⁵⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/46.

¹⁵⁵ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/118; Osman b. Ali ez-Zeylâî, *Tebyînu'l-hakâik* (Beyrut: Daru'l Kutubi'l Arabiyye, 2000), 2/445; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/5.

¹⁵⁶ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/118; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 463; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/11-60; Ebu'l-Fazl Mecduddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr* (Beyrut: er-Risaletu'l Alemiyye, 2010), 3/39; Ebu'l-Berekât Hâfızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Kenzu'd-dekâik* (Daru'l Beşairu'l İslamiyye, 2011), 251.

¹⁵⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55,69,76; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/62.

¹⁵⁸ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/14-15; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-shahsiyye* 21-22.

¹⁵⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55.

sahibidir.¹⁶⁰ *Hadislerle İslam*’da da dulun rızasının sözüyle bilineceği belirtilmiş, böyle olması gerektiği Peygamber’in şu hadisine dayandırılmıştır:

لا تُنكِحُ الأَيِّمَ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ، وَلَا تُنكِحُ الْبُكَرَ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ. قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ إِذْهَاهَا؟ قَالَ: أَنْ تَسْكُتَ.

“Rızası olmadıkça dul kadın evlendirilemez. Kendisinden izin alınmadıkça da bekâr kadın evlendirilmez. Dediler ki: Ey Allah’ın Resulü bekâr kızın izni nasıl olur? Susmasıyla olur buyurmuştur.”¹⁶¹

İcap ve kabulün taşınması gereken şartların yanında, nikâh akdinin birtakım şartları daha bulunmaktadır. Nikâhın en birincil şartı, iki şahit huzurunda vaki bulmasıdır. Bu şahitler, iki erkek veya bir erkek iki kadın şeklinde olabilir. Şâhitlerin hür ve Müslüman olma şartları bulunmaktadır.¹⁶²

Hadislerle İslam’da cumhur ulemanın benimsemiş olduğu iki şahit şartının gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu şart şöyle tevil edilmiştir: Evlilik, geleceğe dair bir adım niteliğindedir. Bu yüzden çevreye duyurulması, mutluluğun akraba ve komşularla paylaşılması gerekir. Buradan hareketle, evlilik yoluna girilen o günde misafirlere ikramda bulunmak suretiyle evliliğin aşikâr edilmesi elzemdir. Ayrıca evliliğin duyurulduğu o güne katılan herkesin şahitliğinin, iki kişinin şahitliğinden daha makbul olduğu görüşü savunulmuştur. Özetle toplumun şahitliği iki kişinin şahitliği yerine geçer şeklinde bir görüş benimsenmiştir.¹⁶³ *Hadislerle İslam*’da şahitlerle ilgili benimsenen bu görüş, Malikî mezhebinin şahitlik hususunda esas aldığı görüşle aynıdır. Tercihlerinde genellikle Hanefî ya da Şafiî mezhebinin görüşlerini temel alan *Hadislerle İslam* eserinin bu konuda farklı bir tercih yaparak Malikî mezhebinin görüşünü benimsediğini görmekteyiz. Toplumda meydana gelen gizli nikâhlara ve bu nikâhların doğuracağı olumsuz sonuçlara set niteliğinde olan bu görüşün isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Hadislerle İslam’da, Hz. Peygamber’in Müslümanlara bekâr kızlarla evlenmelerini tavsiye ettiği zikredilmiştir. Bekâr kızlarla evlenilmesinin gerekçesi ise onların sözlerinin tatlılığı ve çocuk doğurmaya yatkın olmaları sebebiyledir.¹⁶⁴ Burada akla dul kadınlarla evlenilmeyeceği şeklinde bir görüş gelmektedir. *Hadislerle İslam*’da bu hadisin teşvik cihetinden olduğu, bekârlarla evlenmek gibi bir zorunluluğun olmadığı belirtilmiştir. Her kişinin kendi durumuna göre bir evlilik yapacağı söylenmiştir. Bu

¹⁶⁰ el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/67-70.

¹⁶¹ Buhârî, “Nikâh”, 42 (No.5136).

¹⁶² es-Semerkandî, *Tuhfetu’l-fukahâ*, 2/132-133; ez-Zuhaylî, *Câmiu’l-esileti’l-fıkhiyye*, 463; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu’l-Hanefî*, 2/65; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/41; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu’l-burhânî*, 3/28; en-Nesefî, *Kenz*, 251.

¹⁶³ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/57.

¹⁶⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/45.

konuda asrısaaadette vuku bulan Cabir b. Abdullah'ın (r.a.) (öl. 78/697) evliliği delil olarak getirilmiştir. Cabir b. Abdullah, babasının Uhud günü şehit olduğunu, arkada dokuz kız bıraktığını, kız kardeşlerine bakması için dul bir kadınla evlendiğini Hz. Peygamber'e söyleyince, Hz. Peygamber yaptığığın doğru olduğunu söylemiştir. İşte buradan hareketle *Hadislerle İslam*' da dul veya bekâr ile evlenmenin kişiden kişiye değişkenlik arz edebileceği belirtilmiştir.¹⁶⁵

2.4.1. Evlenilmesi Haram Olanlar

İslâm dininde, âile içi ve mahrem olan yakın akrabalarla evlilik haramdır. Çünkü böyle evliliklerin gerçekleştirilmesi, neslin muhafazasını imkânsız bir hale gelecektir. Evlenilmesi haram olan söz konusu kişiler, tahrim ayetinde açıklanmaktadır. *Hadislerle İslam*'da da evlenilmesi haram olanlar açıklanırken bu ayet referans edinilmiştir. Ayet şu şekildedir:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ عَلِيمٌ

رَّحِيمًا

“Size anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sütanneleriniz, sütkardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, cimada bulunmamanız müstesna kendileriyle cimada bulunduğunuz hanımlarınızın kızları, çocuklarınızın hanımları ve iki kız kardeşi aynı nikâh altında bulundurmanız haram kılındı.”¹⁶⁶

Hadislerle İslam'da bu zikredilen sınıflara ek olarak evli bir kadınla evlenmenin¹⁶⁷ ve kişinin eşiyle halasını veya teyzesini aynı nikâhta bulundurmasının¹⁶⁸ yasak olduğu belirtilmiştir. Aynı anda iki kız kardeşle evli olmanın da yasak kapsamına girdiği üzerinde durulmuştur. Câhiliye döneminde iki kız kardeşle aynı anda evliliğin çokça yaygın olduğu aktarılmıştır. Ancak Hz. Peygamber'in de başından geçen şu olay anlatılarak, haram olduğu görüşü delillendirilmiştir: Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe (öl. 44/664), kız kardeşi Azze'yi O'na nikâhlamak istemiştir. Bu sayede

¹⁶⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/45-46.

¹⁶⁶ en-Nisâ 4/23; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/58.

¹⁶⁷ en-Nisâ 4/24; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/58-59.

¹⁶⁸ Buhârî, “Nikâh”, 28 (No.5108) ; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/58-59.

2.4.2. Nikâhın Hükümü

Evlilik, İslâm dininde her Müslümana tavsiye edilmektedir. Ancak fertlerin durumları birbirlerine göre farklılık arz ettiğinden, kişilere göre farz, sünnet-i müekkede ve mekruh olabilmektedir.¹⁷⁴

Farz: Kişi evlenmemesi durumunda zina yapacağından kesin olarak eminse, evlenmesi vacip olur. Ama eğer ki böyle bir şüphesi yoksa nikâhı terk etmesinde bir beis yoktur.¹⁷⁵

Sünneti müekkede: Evlilik hakkında genel görüş budur. Kişi nefsinin haramdan korumak amacıyla evlenirse sevaba nail olur.¹⁷⁶

Mekruh: Kişi evlendiği zaman eşine kötülük yapacağına dair bir şüphe taşıyorsa evlenmesi mekruhtur.¹⁷⁷

Hadislerle İslam'da nikâhın hükmü noktasında şu hadis-i şerif zikredilmiştir. “Bir gün Hz. Aişe’ye birkaç sahabe gelerek kendisine Hz. Peygamber’in ibadet hayatı hakkında sorular sordular. Hz. Aişe’den aldıkları cevaplar neticesinde biz nerde Hz. Peygamber nerde dediler. Bundan sonra onlardan bir tanesi geceleri daima namaz kılacağını, diğeri her zaman oruç tutacağını, diğeri de hanımlarından ayrı züht hayatı yaşayacağını söylediler. Bu sözlerinden sonra Hz. Peygamber çıkagelmıştır. Ve onlara şöyle demiştir. Ben aranızda Allah (cc) ‘tan en çok korkanınızım. Bununla beraber bazen namaz kılar bazen kılmam. Bazen oruç tutar bazen de oruç tutmam. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir.”¹⁷⁸

Hadislerle İslam'da, bu hadis ışığında evliliğin genel anlamda sünnet olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁹

2.4.3. Mehir

İslâm dininin kadını koruduğunu gösteren muamelelerinin başında mehir gelmektedir. Mehir, nikâh akdi veya cima sebebiyle erkeğin kadına ödemesi gereken mal olarak tanımlanır.¹⁸⁰ Kadının hayat seyrini büyük çoğunlukla belirleyen evlilik hayatında İslâm, kadına ekonomik olarak kendisini güvence altında tutacak bir hak vermiştir. Bununla kadını boşanma sonucu meydana gelecek olumsuz durumdan muhafaza etmiştir.

¹⁷⁴ el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/38.

¹⁷⁵ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/6; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/35; Sirâcuddîn el-Mısrî, *en-Nehru'l fâik*, 2/175.

¹⁷⁶ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/7; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/35; Sirâcuddîn el-Mısrî, *en-Nehru'l fâik*, 2/175.

¹⁷⁷ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/7; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/35.

¹⁷⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/35.

¹⁷⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/36-39.

¹⁸⁰ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/100; Erdoğan, “Mehir”, 284; Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 125.

Mehir'in değişik isimleri bulunmaktadır. Bunlar; صَدَاق (sadak), مَهْر (mehir), نَحْلَة (nihle), فَرِيزَة (feriza), حَبَاء (heba'), عَجْر (ecr), عَقْر (akr), عَلَاق (alaik), طَوْل (tavl) şeklindedir.¹⁸¹

Mehir; Kitap, sünnet ve icmâ ile vaciptir. Yani kişi mehri nikâh anında belirlemese veya mehri vermeyeceğine dair bir şart koşarsa bu şart geçersizdir. Mehri vermesi gerekir.¹⁸² Bunun delili ise şu ayettir:

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَتِهِنَّ نِحْلَةً ۚ فَإِنْ طِبَّ لَكُم مِّن شَيْءٍ ۖ مِّنْهُنَّ نَفْسٌ ۖ أَوْ فَكْلُهُ فَهِيَ ۖ﴾

مَرْيَة ۖ

“Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğuyla verin. Mehir’den size bir şeyi bağışarlarsa onu afiyetle yiye.”¹⁸³

Mehir miktarı konusunda Hanefiler en az on dirhem değerinde mütekavvim bir mal olması gerektiğini söylemişlerdir. Yani Hanefiler’e göre mehir olarak verilecek şeyler halk nezdinde kabul gören bir mal olmalıdır.¹⁸⁴

Hadislerle İslam’da mehrin gerekliliği noktasında yukarıda zikrettiğimiz ayet aktarılmıştır. Bu ayette geçen *sadukat* kelimesiyle sadaka kelimesinin aynı kökten geldiğini belirtilmiştir. Kişi evleneceği kişiye mehrini vererek, evlilikte samimi olduğunu izhar etmiş ve evlilik aşamasında ilk fedakârlık örneğini göstermiş olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁵

Hadislerle İslam’da mehir konusunda şu hadis de nakledilmiştir:

إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ يُوفَى بِهِ مَا اسْتَحَلَّكُمْ بِهِ الْمَرْجُوحُ.

“Yerine getirilmesi en layık olan şart, kadınları kendinize helal kıldığınız mehir şartıdır.”¹⁸⁶

Hadislerle İslam’da buradan hareketle mehrin kadın için ekonomik anlamda güvence olduğu aktarılmıştır. Hz. Peygamber’den rivayet edilen “*demirden bir yüzük dahi olsa*” hadisi aktarılacak mehrin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁸⁷

¹⁸¹ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/101; Erdoğan, “Mehir”, 284; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 125.

¹⁸² es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/135; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/102; Sirâcuddîn el-Mısırî, *en-Nehru'l fâik*, 2/229; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fıkhiyye*, 469; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 126.

¹⁸³ en-Nisâ 4/4.

¹⁸⁴ es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/136; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/89-90; Sirâcuddîn el-Mısırî, *en-Nehru'l fâik*, 2/229; Burhânuddîn el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-burhânî*, 3/84; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fıkhiyye*, 469; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 127.

¹⁸⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/57.

¹⁸⁶ Müslim, “Nikâh”, 63.

¹⁸⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/39,57.

Hadislerle İslam'da mehrin miktarının ne kadar olacağı noktasında bir görüş belirtilmemiştir. Ancak خَيْرُ النِّكَاحِ أَيْسَرُهُ. “*Nikâhın en hayırlısı en kolay olanıdır.*” hadisinden hareketle, evlenme yolunda mali engellerin kaldırılması gerektiği, âilelerin gençlerin isteklerini helal yoldan gerçekleştirebilmeleri için mehri yüksek bir meblağda tutmamaları gerektiği tavsiye edilmiştir.¹⁸⁸

Yukarıda yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda *Hadislerle İslam* eserinde mehir konusunun geniş çaplı bir şekilde ele alınmadığı dikkatleri celp etmektedir. Buna karşın eserde mehir hususu, mehrin taşıdığı hikmetler ve toplum açısından neyi ifade ettiği üzerine yapılan açıklamalarla işlenmiştir.¹⁸⁹

2.4.4. Nafaka

Kadın hayatını eşine bağlı olarak yaşama durumunda olduğundan dolayı İslâm dini, hemen hemen bütün ihtiyaçlarını kocanın sorumluluğuna ait kılmıştır. Bunu da nafaka olarak isimlendirmiştir. Terim anlamıyla nafaka, “kişinin eşi ve çocukları için harcamış olduğu malı ifade etmektedir.”¹⁹⁰

İslâm hukukunda nafaka konusunda şöyle bir kaide bulunmaktadır:

كُلُّ مَنْ حِسَّ لِمَصْلَحَةِ عَيْرِهِ وَمَنْفَعَتِهِ فَنَفَقَتُهُ وَاجِبَةٌ عَلَى مَنْ كَانَ حَبْسَهُ لِمَصْلَحَتِهِ وَمَنْفَعَتِهِ.

“Her kim birisinin faydası ve menfaati için alıkonursa, o kişinin nafakası kendisini alıkoyan üzerinedir.”¹⁹¹ Bu kaideden, kocanın kadını kendi menfaati sebebiyle yanında bulundurmasından dolayı, kadının nafakasının kocanın sorumluluğunda olduğu sonucu çıkarılmaktadır.¹⁹²

Nafakanın gerekli olmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar; zevciyet (evlilik) ve karabettir (yakınlık).¹⁹³ Biz burada yalnızca zevciyetle ilgili olan nafaka türüne yer vereceğiz. Kişinin evlilik sonucu karısının ihtiyaçlarını karşılamak için sarf ettiği nafaka Kitap, sünnet, icmâ ve akıl ile vaciptir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de nafaka konusunda şöyle buyrulmaktadır:

﴿وَعَلَىٰ آلِ الْمُؤْتَلِدِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ﴾

“*Maruf ölçüde kadınların nafakası çocukların babası(yani koca) üzerinedir.*”¹⁹⁴

¹⁸⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/39,57.

¹⁸⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/39,57.

¹⁹⁰ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/571; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 179.

¹⁹¹ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 184.

¹⁹² es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, 2/157.

¹⁹³ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/492.

¹⁹⁴ el-Bakara 2/233.

﴿أَسْكِنُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْهِكُمْ ۚ وَلَا تَضَارُّوهُمْ لِتُضَيِّقُوا ۚ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَإِنْ كُنْ أُولَٰئِكَ
حَمْلًا ۖ فَأَنْفِقُوا ۚ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ حَتَّىٰ يَضَعَ ۚ نَحْمٌ ۚ هَٰؤُلَاءِ ۖ﴾

“Kadınları gücünüz takdirince oturduğunuz yerlere oturtun. Kendilerine zorluk çıkarmak için onlara zarar vermeyin.”¹⁹⁵

Nafaka, evlilik akdiyle birlikte koca üzerine vacip olan bir vecibedir. Kişinin eşine nafaka sağlamaktan imtina etmesi mümkün değildir. Şayet koca, nafakayı sağlamakta ihmalkâr davranıyorsa o halde kadın, kocasının izni olmasa dahi kendi ve çocuklarının ihtiyacını karşılayacak kadar parayı kocasının cebinden alabilir.¹⁹⁶ Nitekim bir gün Ebû Süfyân’ın (öl. 31/651-52) eşi Hind (öl. 14/635), Hz. Peygamber’e gelip eşinin ona ve çocuklarına karşı cimrilik ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber bunun üzerine, Ebû Süfyân’ın malından kendilerine yetecek kadar bir miktarı alabileceğini söylemiştir. Bu da nafakanın vacip olduğunu göstermektedir. Çünkü vacip olmasaydı Hz. Peygamber Hind’e bu şekilde bir yanıt vermezdi.¹⁹⁷

Bununla birlikte, kadının nafaka hakkı kazanabilmesi için birtakım şartlar bulunmaktadır. Nikâh akdinin sahih olması ve kadının evlilik hayatı yaşamaya uygun bulunması bu şartlardandır.¹⁹⁸

Hadislerle İslam’da nafaka ile ilgili bazı bilgiler verilmiş, şu hadislerle yer verilerek nafaka hususuna değinilmiştir: *“Kişi İDA أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَىٰ أَهْلِهِ نَفَقَةً يَحْتَسِبُهَا فَهِيَ لَهُ صَدَقَةٌ. Allah’ın rızasını umarak âilesi için yapacağı harcamadan dolayı muhakkak ecir alır. Eşinin ağzına koyduğu bir lokmadan bile.”*¹⁹⁹ *Hadislerle İslam*’da bu hadis göz önünde bulundurularak konu ahlak ve hikmet boyutuyla işlenmiştir. Kişinin sadece evinin ihtiyaçlarını gidermek suretiyle görevini tastamam ifa edemeyeceği belirtilmiştir. Kişinin çocuğuna güzel bir terbiye vermesi ve âilesine kimseye muhtaç olmayacak bir şekilde bakması da nafaka kapsamına dahil edilmiştir.²⁰⁰ *أَعْظَمُ الصَّدَقَاتِ أَجْرُ الَّذِي أَنْفَقَتْهُ عَلَىٰ أَهْلِهِ. Bireyin yapacağı en hayırlı harcama âilesi için yapacağı harcamadır.”*²⁰¹ hadisine vurgu yapılarak, nafakanın önemine dikkat çekilmiştir.²⁰²

¹⁹⁵ et-Talâk 65/6.

¹⁹⁶ Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu’l-Haneî*, 2/124.

¹⁹⁷ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/492; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu’s-şahsiyye* 181.

¹⁹⁸ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu’s-şahsiyye* 185.

¹⁹⁹ Müslim, “Zekât”, 48.

²⁰⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/16.

²⁰¹ Müslim, “Zekât”, 39.

²⁰² Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/19.

2.4.5. Şevval Ayında Nikâh Kıyılması

Bazı fıkıh kitaplarında hadis eserlerinde yer almayan ancak Hz. Peygamber'e isnat edilen bir hadis bulunmaktadır. Söz konusu hadis şu şekildedir: لَا نِكَاحَ بَيْنَ الْعِيدَيْنِ. *“İki bayram arası nikâh olmaz.”*²⁰³ Hadisin lafzi manasından iki bayram arası nikâhın kıyılmayacağı anlaşılmaktadır. Hatta halk arasında iki bayram arasında evlilik yapılmaması gerektiği anlayışı da yaygındır. Ancak, konunun siyak ve sibakı değerlendirildiğinde böyle bir sonucun çıkmadığı görülmektedir. Ayrıca yukarıda da ifade edildiği gibi bu hadise diğer kaynaklarda rastlanmamaktadır. Bununla birlikte İbn Âbidin (öl. 1252/1836) hadisi zikrettikten sonra onu şöyle yorumlamıştır: Hz. Peygamber bu hadisi kış mevsiminde gündüzlerin kısa olduğu ve bayram ile cumanın aynı güne denk geldiği bir ortamda söylemiştir. Yani Hz. Peygamber ikinci bayram olarak Cuma namazını kastetmiştir. Bayram namazından sonra cumanın bereketini kaçırmamak için kendisine arz olunan bir nikâha *“İki bayram arasında nikâh olmaz”* diyerek karşılıklı bulunmuştur.²⁰⁴ Hadisin bağlamı değerlendirildiğinde Ramazan ile Kurban bayramı arasında nikâh yapmakta herhangi bir beis bulunmamaktadır.

Hadislerle İslam'da nikâhın zamanına dair bilgiler verilmiştir. Buna göre evlilik için herhangi bir zaman dilimi yasak olarak bildirilmemiştir. Kişilerin istediği zaman evlenebilecekleri belirtilmiştir. Buna delil olarak Hz. Peygamber ile Hz. Aişe (r.a.) ve Ümmü Seleme'nin (r.a.) (öl. 62/681) evliliklerinin Şevval ayında vaki olduğu zikredilmiştir. *Hadislerle İslam*'a göre Hz. Peygamber şevval ayında evlenerek bu ayda herhangi bir evlilik yasağının olmadığını beyan etmiştir.²⁰⁵

2.4.6. Evliliğin Duyurulması ve Düğün Yemeği

Hadislerle İslam'da evliliğin önemine değinilirken gizli evliliklerin sakıncalı olduğundan bahsedilmiştir. Toplumun haberi olmadan yapılan evliliklerin hem İslâm'a hem de çevreye vereceği zararlar ortaya konmuştur. İlan şartını taşımayan bu nikâhların şüpheli olduğu belirtilmiştir. Zina ile sahih nikâhın ayırım noktası nikâhın ilan edilmesi olarak görülmüştür.²⁰⁶ Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

فَصَلِّ مَا بَيْنَ الْحَرَامِ وَالْحَلَالِ الدَّفْءُ وَالصَّوْتُ.

²⁰³ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/8.

²⁰⁴ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/8.

²⁰⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/78.

²⁰⁶ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/56.

“Haram ile helali birbirinden ayıran def çalmak ve şarkı söylemek suretiyle duyurmaktır.”²⁰⁷

Hadislerle İslam’da evliliğin düğünlerle duyurulması gerektiği, bu hadis şahit gösterilerek ortaya koyulmuştur. Yalnız her ibadet ve amelde denge unsuru söz konusu olduğu gibi düğünlerdeki eğlencelerde de bir denge anlayışı gözetilmiştir. Düğünlerin keder, yas ve ağıt yerleri olmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak yapılan eğlencede aşırıya kaçılmaması gerektiği de belirtilmiştir.²⁰⁸

Yukarıda evlilikteki ilan şartının Hanefî ve Şafî mezheplerine göre iki şahitle sağlanabileceği ifade edilmişti. *Hadislerle İslam*’da ise şahit konusunda genel ifadelerin kullanılmasıyla birlikte, esere göre iki şahit şartından kasıt evliliğin topluma ilanıdır. Eserde bu konuda Malikî mezhebinin görüşünün tercih edildiği görülmektedir.

2.4.6.1. Düğün Yemeği/Velîme

Düğün yemeği klasik kaynaklarımızda *velîme* kelimesiyle karşılık bulmaktadır. Sözlükte, evlenme dolayısıyla misafirlere ikram edilen yemeği ifade etmektedir.²⁰⁹

Hadislerle İslam eserinde, âile hukuku konuları çoğunlukla asr-ı saadetten örnekler ile açıklanmıştır. Düğün yemeği konusunda da Abdurrahman b. Avf’ın (r.a.) (öl. 32/652) hadisesi örnek olarak zikredilmiştir. Hz. Peygamber bir gün Abdurrahman b. Avf’ın üzerinde düğünlerde sürülen zağferan kokusunu almıştır. Bunun sebebini ona sorunca Abdurrahman b. Avf, hurma çekirdeği miktarınca bir altınla bir kadınla nikâhlandığını söylemiştir. Bu cevabın üzerine Hz. Peygamber bir koyun ile de olsa bir düğün yemeği vermesi gerektiğini söylemiştir. *Hadislerle İslam*’da bu sözdeki davranışın Müslümanlar tarafından uygulanması gerektiği tavsiye edilmiştir.²¹⁰

İslâm’ın her konuda denge anlayışını gözettiğini yukarıda belirtmiştik. Düğün yemeği noktasındaki denge anlayışını *Hadislerle İslam*’da zikredilen şu hadiste de görmek mümkündür:

الْوَلِيمَةُ أَوَّلُ يَوْمٍ حَقٌّ وَالثَّانِي مَعْرُوفٌ وَالثَّالِثُ رِيَاءٌ وَسُمْعَةٌ.

“İlk gün düğün yemeği vermek yerinde olması gereken bir iştir. İkinci gün verilmesi adettendir. Üçüncü gün verilmesi ise riyadır.”²¹¹

Bu hadisten, düğün yemeğinin en fazla iki gün verilebileceği, üçüncü günün riyaya mahal vereceği anlaşılmaktadır.²¹²

²⁰⁷ Tirmizi, “Nikâh”, 6 (No.1088).

²⁰⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/81.

²⁰⁹ Erdoğan, “Velîme”, 482.

²¹⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/80.

²¹¹ İbn Mâce, “Nikâh”, 10 (No.1097).

Hadislerle İslam'da, Müslümanın Müslüman üzerindeki hakları sayılırken bunlardan bir tanesinin de davete icabet etmek olduğu belirtilmiştir. Düşünde de insanlar arasında ayırım gözetilerek zenginin davet edilip fakirin davet edilmediği yemeklerin İslâm anlayışına uygun olmadığı açıkça belirtilmiştir.²¹³

2.4.7. Evliliğin Dört İle Sınırlandırılması

İslâm'dan önce Câhiliye ve diğer toplumlarda birden çok kadınla evlilik anlayışı bulunmaktaydı. Yapılan bu evliliklerde belirli bir sınır gözetilmiyordu. Evliliklerden asıl amaç çok çocuk edinmek suretiyle güçlü bir hayat sürmektir. İslâm dini geldikten sonra bu evliliklere bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınır şu ayette açıkça belirtilmiştir:

﴿وَإِنْ حِفْظٌ أَلَّا تُقْسَطُوا فِي آلٍ يَتَمَّى فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثَلِيَّ وَتِلْكَ وَرِثَةُ ٱلْأَوَّلِينَ﴾

*“Yetimler hakkında haksızlığa düşmekten korkuyorsanız hoşunuza giden diğer kadınlardan ikişer üçer dörder nikâhlayın.”*²¹⁴ Bu ayet, İslâm dininin çok evliliğe cevaz verdiğini ancak buna bir sınırlama koyduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte çok evliliğin bir takım sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden birisi, “toplumların savaşlara girmek suretiyle erkek nüfus kaybına uğramalarıdır.”²¹⁵ Bundan ötürü kadın nüfusu çoğunluğu teşkil etmektedir. Bu durumda birden çok kadınla evlenmemek büyük çoğunluğu teşkil eden kadın nüfusunun bekâr kalmasına sebebiyet verecektir. Bir başka sebep ise “kişinin evlendiği kadının kısır olmasıdır.”²¹⁶ İslâm dininin belli şartları kabul etmek suretiyle çok evliliği caiz görmesi, kısır olan kadının kocası tarafından boşanıp muhtaç bir hale düşmesini engellemektedir.

Hadislerle İslam'da, İslâm dininin kadına ve kadın haklarına çokça önem verdiği belirtilmiştir. Buna göre İslâm dini, kadını toplum içerisindeki değersiz konumundan olması gerektiği konuma yükseltmiştir. Nitekim Câhiliye toplumunda kadının uğradığı haksızlıklar ve zulümler herkesin malumudur. Kadına İslâm'dan önce değerinin tamam verilmediği konulardan bir tanesi de evliliğidir.²¹⁷ *Hadislerle İslam*'da, Câhiliye toplumunda zengin ve sosyal statüsü yüksek kişilerin evlenmede kendilerine bir sınır tanımayarak istedikleri kadar kadınla evlendikleri ifade edilmiştir. İslâm dininin

²¹² Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/80.

²¹³ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/80.

²¹⁴ en-Nisâ 4/3.

²¹⁵ Kevser Kâmil Ali, “Çok Evlilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/365-369.

²¹⁶ Kâmil Ali, “Çok Evlilik”, 8/365-369.

²¹⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/55,65,220.

“...kadınlardan ikişer üçer ve dörder nikâhlayın...”²¹⁸ ayetiyle buna bir sınır getirdiği açıkça beyan edilmiştir.²¹⁹

Hadislerle İslam’da, Hz. Peygamber’in yeni Müslüman olan kimselere, İslâm’a girdikten sonra en fazla dört eşe sahip olabileceklerini ve diğerlerini boşamaları gerektiğini belirten açıklamaları da aktarılmıştır.²²⁰

“...Kadınlardan ikişer üçer ve dörder nikâhlayın...”²²¹ ayeti âlimler tarafından farklı şekillerde anlaşılmıştır. Bazıları ayette zikredilen sayıların toplamı kadar kadınla evlenmenin caiz olduğu görüşündedirler. Bazıları ise bu sayıların toplamının iki katı yani on sekiz kadınla evlenmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu görüşler doğru bulunmadığı için itibar edilmemiştir.²²²

Ayette her ne kadar birden çok kadınla evlenilebileceğinin caiz olduğu zikredilmiş olsa da aynı ayetin devamında şöyle buyrulurak bir kadınla yetinmenin daha uygun olduğu ifade edilmiştir: ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۚ تَعْلَمُونَ﴾ “Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”²²³

2.4.8. Kız Kaçırma

Nikâhın rükünlerinin icap ve kabul olduğunu ve bu iki rükünün bir takım şartları olduğuna yukarıda işaret edilmişti. Bu şartlardan bir tanesinin de nikâhın iki tarafın rızasına dayalı olarak gerçekleşmesi gerektiğine değinilmişti. *Hadislerle İslam*’da rıza ilkesi çerçevesinde bir nikâh yapılması gerektiği tavsiye edilmiştir. Kız kaçırma yoluyla yapılan nikâhlara hem evlenecek kız hem de âileler rıza göstermeyebilir. Bu açıdan *Hadislerle İslam*’da kaba kuvvet kullanılarak yapılan nikâhların olumsuz sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Bu olumsuzluklardan bir tanesi de âilenin ömür boyu sürebilecek mutsuzluk içerisinde yaşayabileceğidir.²²⁴

Velayet bahsinde velinin izni olmadan kızını evlendiremeyeceği belirtilmişti. Hz. Peygamber’in kızdan izinsiz yapılan bir nikâha da karşı çıktığı aktarılmıştı.²²⁵ *Hadislerle İslam*’da böyle bir olayda dahi kızın rızasının alınması gerektiğini söyleyen bir Peygamberin kız kaçırma şeklinde yapılan bir evliliğe hiçbir şekilde rıza

²¹⁸ en-Nisâ 4/3.

²¹⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/68.

²²⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/68.

²²¹ en-Nisâ 4/3.

²²² Kâsânî, *Bedâ’i ‘u’s-sanâi’*, 5/436.

²²³ en-Nisâ 4/3.

²²⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/69.

²²⁵ bk. 105. Dipnot.

göstermeyeceği belirtilmiştir. Bundan dolayı *Hadislerle İslam* 'da rıza ilkesinden yoksun bir evliliğin tasvip edilmediği söylenebilir.²²⁶

Hanefî mezhebi ise rıza ilkesini kabul etmekle birlikte ikrah altında yapılan evliliklerin geçerli olacağını ifade eder. Dolayısıyla kız kaçırma sonucunda yapılacak nikâhların nafız olduğunu benimser. İmam Şafî'nin içerisinde bulunduğu cumhur ulema ise böyle bir nikâhın geçerli olmayacağı görüşündedir.²²⁷ *Hadislerle İslam* 'da toplumun maslahatı gözetilerek diğer fikhî meselelerde çoğunlukla benimsenen Hanefî mezhebinin görüşü değil cumhur ulemanın görüşü tercih edilmiştir.

2.4.9. Nikâh Çeşitleri

Hadislerle İslam 'da, geçen zaman zarfında âile bağlarının koptuğuna ve bu kopuklukların İslâm dininin kabul etmeyeceği bir takım nikâhların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiğine değinilmiştir. Nitekim Câhiliye toplumu da bu kopukluklardan nasibini almıştır. İslâm dininin koymuş olduğu kurallar çerçevesinde kısılan nikâhların yanı sıra, zina etmek, eşini soylu bir kişiye sunmak, geçici süreli birliktelikler, babasının ölümünden sonra annesine sahip olmak şeklinde İslâm'ın asla kabul etmediği birtakım birliktelikler vaki olmuştur. *Hadislerle İslam* 'da, İslâm dini tarafından bu birlikteliklerden günümüzde yapılan nikâh hariç geri kalan hepsinin ilga edildiği belirtilmiştir.²²⁸ Eserde bu konu işlenirken Hz. Aişe 'den gelen şu rivayet aktarılmıştır:

“Câhiliye döneminde nikâh dört şekilde idi. Bunlardan ilki insanların veliler huzurunda mehrin verilmesi ile şuanda yapmış oldukları nikâhtı. İkincisi; bir kadın hayızından temizlenir, kocası onu soylu bir kimseye gönderirdi. Ve kadın hamile kalıncaya kadar koca hiçbir şekilde kadına yaklaşmazdı. Hamile olduğu ortaya çıkınca ona yaklaşabilirdi. Bu nikâh çocuğun asalet kazanması için yapılırdı. Bu nikâha nikâh-ı İstibda' denilirdi. Üçüncüsü; sayıları onu aşmayan bir topluluk bir kadınla birlikte olur, bu kadının hamile kaldığı ortaya çıkarsa, kadın kendisiyle birlikte olan erkekleri çağırır ve bunlardan hiçbiri gelmemelik yapamazdı. Sonra o erkeklere ne yaptığınızı biliyorsunuz. Fiilinizin sonucunda hamile kaldım der. Erkekler arasından hoşuna giden birisine doğurduğu çocuğu nispet eder. Ve o erkek de bunu kabullenmek mecburiyetinde olurdu. Dördüncüsü; kapısının önüne bayrak asan bir kadının evine sayıları belli olmayan birçok erkek girer ve o kadınla birlikte olurlardı. Hamile kalınca bilirkşi çağrılır, çocuk en çok kime benziyorsa ona nispet edilirdi. Hz. Peygamber peygamberlik

²²⁶ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/69.

²²⁷ Zekiyuddin Şaban, *el-Ahkâmu 'ş-şer'iyye li'l-ahvâli 'ş-şahsiyye* (Mısır: y.y., 1964), 101.

²²⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/27.

görevi ile gönderilince, bugün yapılan nikâh hariç bütün Câhiliye nikâhlarını ilga etti.”²²⁹

Hadislerle İslam’da, bu tür nikâhların İslâm öğretileriyle bağdaşmadığı için ilga edildiği belirtilmiştir. Eserde, bu hadiste zikri geçen nikâh türlerinden ayrı olarak, Câhiliye döneminde bir takım nikâhların varlığından da söz edilmektedir. Bunlar; mut‘a nikâhı, nikahu’l-makt ve şîğar nikâhıdır. Bu nikâhların mahiyetine aşağıda değinilecektir.

2.4.9.1. Mut‘a Nikâhı

Mut‘a kelimesi متع (m-t-‘a) kökünden türetilmiştir. Sözlükte faydalanmak, lezzet almak ve kendisinden faydalanılan şey anlamlarına gelmektedir.²³⁰ Terim anlamı ise bir kişinin, belirli bir süreye kadar faydalanmak üzere bir kadınla yaptığı nikâhtır.²³¹

Mut‘a nikâhı, İslâmiyet’ten önce Câhiliye toplumunda uygulanan nikâh türlerinden biridir. Bu tür nikâh, İslâmiyet geldikten sonra h. VII. asra kadar uygulanmıştır. Böyle bir nikâhın h. VII. asra kadar caiz olmasının bir takım sebepleri bulunmaktadır.²³² Bu sebeplerden en önceliklisi, Müslümanların İslâm’ın yayılması için seferlere çıkmalarıdır. Zira seferlerin meşakkatinden dolayı hanımlarını yanlarında götürmemişlerdir. Yalnız gittiklerinden dolayı da bazı ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorluk çekmişlerdir. Öyle ki bazı sahabiler kendilerini iğdiş etmek istemişlerdir. Ancak Hz. Peygamber iğdiş yapmanın yasak olduğunu belirterek mut‘a nikâhı yapmalarına izin vermiştir.²³³ Mut‘a nikâhının bu şekilde caiz görülmesi o dönemde yaşanan bazı sıkıntıların ortadan kalkmasına yardım etmiştir.

Belli bir süre caiz görülen mut‘a nikâhı sonradan yasaklanmıştır.²³⁴ Bununla birlikte bu nikâhın ne zaman haram kılındığı hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Rivayetlere göre mut‘a nikâhı birkaç yerde haram kılınmıştır. Bunlar; Hayber gazvesi, Huneyn gazvesi, kaza umresi, Mekke’nin fethi ve veda hutbesidir.²³⁵ Mut‘a nikâhı, söz konusu durumlarda haram kılınmıştır şeklinde aktarılan rivayetleri şöyle anlamak mümkündür: Hz. Peygamber zikri geçen yerlerde mut‘a nikâhına cevaz vermiştir.

²²⁹ Buhârî, “Nikâh”, 37 (No.5127) ; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/65.

²³⁰ Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî el-Menûfî el-Ensârî el-Mısırî, *Nihâyetu’l-muhtâc* (Beyrut: Daru’l Fikr, 1984), 6/364.

²³¹ er- Remlî, *Nihâyetu’l-muhtâc*, 6/364; Erdoğan, “Mut‘a”, 349.

²³² Murat Sarıçık, “Cahiliye Nikâhı Mut‘a ve Diğer Cahiliye Nikâhları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1996), 4.

²³³ Buhârî, “Nikâh”, 6 (No.5071) ; Müslim, “Nikâh”, 11.

²³⁴ ez-Zuhaylî, *Câmiu’l-esileti’l-fıkhiyye*, 469.

²³⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San‘ânî el-Yemenî, *Neylu’l-evtâr* (Mısır: Daru’l Hadis, 1993), 162-163.

Ancak daha sonraki dönemlerde veda hutbesinde mut'a nikâhını kıyamete kadar haram kılmıştır.²³⁶

Mut'a nikâhının haramlığı noktasında âlimlerin ekseriyeti görüş birliği içerisinde. Bu görüş birliğine katılmayanlar da bulunmaktadır. Bunlar; İmamiyye ile Rafizilerdir.²³⁷ Söz konusu gruplar, mut'a nikâhının caiz olduğunu Nisa suresi 24. ayete dayandırmaktadırlar. Bu ayet şu şekildedir:

﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْ مَلَكَتْكُمْ ۖ كَتَبَ اللَّهُ عَلَىٰكُمْ ۖ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ ۖ أَنْ تَبْتَغُوا ۖ بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْفِحِينَ ۖ فَمَا أُسْـَٔتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَىٰكُمْ ۖ فِيمَا تَرَوْا ضَىٰ ۖ ثُمَّ بِهِ مِنْ بَعْدِ ۖ أَلْ فَرِيضَةُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾

“Cariyeler hariç evli kadınlarla evlenmeniz haram kılındı. Bu Allah'ın size yazmış olduğu farizadır. Bunların dışında iffetli yaşamak ve zina etmemek kaydıyla mallarınızla talep etmeniz size helal kılındı. Onlardan faydalandığınızda onlara ücretlerini (mehirlerini) verin. Ücretten sonra aranızda anlaştıklarınız şeylerde bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah bilen ve hâkim olandır.”²³⁸

İmamiyye ve Rafiziler mut'a nikâhının helal olduğunu ayette geçen “ücret” kelimesinden çıkarırlar. Ücretin faydalanmadan sonra verilmesinin ancak Mut'a nikâhı gibi nikâhlarda vuku bulabileceği görüşündedirler.²³⁹ Bu bakış açısı İmamiyye ile Rafiziyye'nin Kur'an-ı Kerim'e bütüncül değil de parçacı bir şekilde baktığının göstergesidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'deki diğer ayetlerde de bu üslup sıkça kullanılmaktadır. Söz konusu üsluba belâgat ilminde “takdim-tehir üslubu” denilmektedir. Bu bağlamda: “...Onlardan faydalandığınızda ücretlerini onlara verin...”²⁴⁰ ayetinin, onlardan faydalanmak istediğinizde onlara ücretlerini verin şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Ayetler bu şekilde değerlendirildiğinde Nisa suresi 24. ayette zikri geçen ücret kelimesinin sahih nikâha tekabül edeceği ortaya çıkmış olacaktır.²⁴¹

Ayette geçen ücret kelimesinin mehir olarak anlaşılması gerektiğine başka bir delil de ayetler arası siyak-sibak ilişkisidir. Nisa suresi 24. ayetten önceki ayetlere

²³⁶ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/51.

²³⁷ Ebû Muhammed (Ebu's-Senâ) Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-kârî fi şerhi sahihi'l-buhârî* (Beyrut: Daru İhyai Turasi'l Arabiyye, ts.), 17/246.

²³⁸ en-Nisâ 4/24.

²³⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessas, *Ahkâmu'l-Kur'an* (Beyrut: Daru İhyai Turasi'l Arabiyye, 1405), 3/95.

²⁴⁰ en-Nisâ 4/24.

²⁴¹ Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/79-82; Abdullah Kahraman, “Mut'a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 161.

bakıldığında hemen hemen hepsi sahih nikâhtan bahsetmektedir. Sahih nikâh ile başlanılan bir konudan sonra böyle bir ayetin getirilmesinden ancak yine sahih nikâhta şart koşulan mehir anlaşılmaktadır.²⁴²

Hiz. Ömer (r.a.) (öl. 23/644) halifeliğı zamanında mut'a nikâhı yapıldığına dair haberler alınca bir hutbe irat etmiştir. Bu hutbesinde mut'a nikâhının haram olduğunu ve mut'a yapanları recm edeceğini bildirmiştir. Mut'a'nın haramlığını ilk defa Hiz. Ömer'in ağzından işitenler, mut'a nikâhını Hiz. Peygamber'in değil de Hiz. Ömer'in haram kıldığı zannına kapılmışlardır. Ancak bu yanlış bir kanaattir. Çünkü İslâm'da kanun koyma yetkisi Şâri'ye aittir. Şâri' de Allah ve Resulüdür. Ne sahabe ne de onlardan sonra gelen müçtehit âlimler kanun koyma yetkisine sahip değillerdir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetten hareketle görüş beyan etmeleri hususunda bir ruhsat bulunmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki mut'a nikâhını kanun koyma yetkisine sahip Hiz. Peygamber yasaklamıştır. Çünkü teşri görevi Hiz. Peygamber'e aittir. Onun dışında başka kimse kanun koymada yetkili değildir. Hiz. Ömer'in hutbede, mut'a nikâhının haram kılındığını belirtmiş olması ancak bir hatırlatma niteliğindedir. Bunu Hiz. Ömer'in mut'a'yı haram kılması şeklinde anlamak doğru bir yaklaşım değildir.²⁴³

Hiz. Peygamber kızların ve kadınların haklarını korumak için genç kızların toplumda değerlerini düşürecek her türlü nikâhı haram kılmıştır. Bunlardan bir tanesi de mut'a nikâhıdır. *Hadislerle İslam*'da, ticaret veya başka sebeplerden dolayı âilesinden uzakta kalmak zorunda kalanlar için mut'a nikâhının İslâm'ın ilk yıllarında uygulandığı aktarılmıştır. Ancak sonradan mut'a nikâhının Hayber savaşında haram kılındığı belirtilmiştir.²⁴⁴

Hadislerle İslam'da Mut'a nikâhının mutlak haram olduğu hakkında şu hadisler zikredilmiştir:

فَلَمَّا بُعِثَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ، هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ إِلَّا نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ.

“Hiz. Peygamber Hak din ile gönderilince, Câhiliye nikâhlarının hepsini imha etti. Geriye günümüzde yapılan nikâhı bıraktı.”²⁴⁵

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْمُتْعَةِ، وَعَنْ خُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ، زَمَنَ خَيْرٍ.

“Hiz. Peygamber Hayber günü ehli eşek eti yemeyi ve Mut'a nikâhı yapmayı yasakladı.”²⁴⁶

²⁴² Osman Kaşıkçı, “Mut'a Nikâhı”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 3 (2007), 44.

²⁴³ Müslim, “Hac”, 145; Bedruddîn el-Aynî, *Umdu'l-kâri*, 17/246.

²⁴⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/65-68.

²⁴⁵ Buhârî, “Nikâh”, 37 (No.5127).

²⁴⁶ Buhârî, “Nikâh”, 32 (No.5115).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذْنُتُ لَكُمْ فِي الْإِسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ، وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُحْلِلْ سَبِيلَهُ، وَلَا تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا.

“Ey İnsanlar! Ben size kadınlarla faydalanma (Mut‘a) noktasında izin vermiştim. Muhakkak ki Allah Teâlâ Mut‘ayı kıyamet gününe kadar haram kıldı. Kimin yanında Mut‘a yaptığı birisi varsa onu serbest bıraksın. Onlara verdiğinizden bir şey geri almayın.”²⁴⁷

Hadislerle İslam’da bu hadislerden hareketle mut‘a nikâhının ebediyete kadar haram olduğu görüşü benimsenmiştir.

İslâm dini, insanların alışageldikleri bir takım fiilleri haram kılarken tedrici bir üslup kullanır. Nitekim içkinin haram kılınması bu üsluba uygun olarak dört evrede gerçekleşmiştir. *Hadislerle İslam*’da, mut‘a nikâhının da içki gibi tedricen haram kılındığı aktarılmıştır.²⁴⁸

Hadislerle İslam’da mut‘a nikâhının ne zaman haram kılındığı hakkında cumhur ulemanın görüşü benimsenmiştir. O da şöyledir: Mut‘a nikâhı Hayber günü haram kılınmış olup Mekke fethinde birkaç günlüğüne cevaz verilmiştir. Bundan sonra ebediyete kadar haram kılınmıştır. Hz. Peygamber’in veda hutbesi veya başka yerlerde haramlığını yeniden zikretmesi, haramlığın tekidi cihetinden bir açıklamadır. Yoksa mut‘a nikâhının o zaman haram kılındığını ifade etmemektedir. Sahabe efendilerimiz de mut‘a’nın haramlığı noktasında ittifak içerisindeyler.²⁴⁹

Son olarak mut‘a nikâhı çerçevesinde işaret edilmesi gereken bir nokta daha bulunmaktadır. Bu da âileden habersiz olarak yapılan nikâhtır. Evliliğin ilan edilmesi gerekirken, ilan şartını ihlal eden nikâhların vuku bulması, geçmişte yapılan mut‘a nikâhını akıllara getirmektedir. *Hadislerle İslam*’da bu nikâhların mut‘a’nın türevleri olduğu belirtilmiştir. Mut‘a nikâhı nasıl sakıncalı ise bu nikâhlar da aynı şekilde sakıncalıdır.²⁵⁰ Bunun sebebi nikâhın toplumdan gizli bir şekilde yapılmasıdır. Yani ilan şartı bulunmamasıdır. Yoksa ailelerin nikâha izni veya rızaları değildir.²⁵¹ Genellikle Hanefî mezhebinin görüşlerini benimseyen *Hadislerle İslam* eserinin bu konuda Hanefî mezhebiyle görüş ayrılığına düştüğü görülmektedir. Nitekim Hanefî mezhebi iki kişinin şahitliğini ilan olarak kabul ederken, *Hadislerle İslam*’da ise iki şahidin yeterli olmayacağı görüşü benimsenmiştir.

²⁴⁷ Müslim, “Nikâh”, 21.

²⁴⁸ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/65-68.

²⁴⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/65-68.

²⁵⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/65-68.

²⁵¹ Bu husus velinin rızası bulunmadığı halde baliğa bir kızın kendisini evlendirebileceği velayet bahsinde konu edilmişti. bk. dipnot 117/118.

2.4.9.2. Nikâhu'l-Makt

Câhiliye toplumunda İslâm'ın genel öğretileriyle bağdaşmayan nikâhlardan bir tanesi de nikâhu'l-makt idi. Bir kadının kocasının vefat etmesi neticesinde akrabalarından dileyen kimsenin bu kadının üzerine bir elbise atarak bu kadını kendi malı olarak kabul etmekteydi. Bu fiil, nikâh olarak kabul edilirdi. Anlatılan şekilde gerçekleşen nikâha nikahu'l-makt denirdi. Câhiliye Arapları daha da ileri giderek çocuğun üvey annesine böyle bir şekilde sahip olmasına dahi müsamahakâr davranıyorlardı.²⁵² *Hadislerle İslam*'da İslâm dininin insan ahlakıyla bağdaşmayan her türlü nikâhı haram kıldığı gibi bu tür nikâh çeşidini de haram kıldığı belirtilmiştir.²⁵³

2.4.9.3. Şiğar Nikâhı

Câhiliye toplumunda uygulanan bir diğer nikâh da şiğar nikâhıdır. Şiğar nikâhı, bir kişinin arzu ettiği nikâhı yapabilmek için kız kardeşini veya âileden bir kızı feda ettiği nikâh çeşididir. Bu nikâhta kızlar karşılıklı değiştirilmek suretiyle herhangi bir mehir verilmemektedir.²⁵⁴ Bu nikâha değiş tokuş anlamında berdel nikâhı da denmektedir.

İslâm dini, kadını hayatın her evresinde korumayı hedeflemiştir. Evlilik gibi bir müessesede kadını gözetmek adına mehri şart koşturmuştur. Berdel nikâhında kadının hakkı olan mehrin verilmemesi *Hadislerle İslam*'da kadına karşı bir zulüm olarak addedilmiştir. Ayrıca böyle bir nikâhın fesada götüreceği belirtilmiştir. Buradaki fesattan kasıt toplumun ahlaki ve ictimai bir çöküntüye maruz kalmasıdır. *Hadislerle İslam*'da berdel nikâhı sonucunda yapılan evliliklerin her iki âile açısından da sıkıntı teşkil edebileceği söylenmiştir. Çünkü bir âilede yaşanan problem, aralarında hiçbir sıkıntı bulunmayan diğer âile içerisinde de olumsuzluklar yaratacaktır. Yaşanan sıkıntılar evliliği yaşanamaz bir hale getirecek ve âile hayatı boşanma ile son bulacaktır. Bundan dolayı *Hadislerle İslam*'da böyle bir nikâhın yapılması tasvip edilmemiştir. Kadının bu nikâh sonucunda zarar görebileceği belirtilmiştir.²⁵⁵

Son olarak, *Hadislerle İslam*'da berdel nikâhı hakkında genel ifadeler kullanıldığı ve detaylı bilgiler verilmekten kaçınıldığı söylenebilir. Bununla birlikte berdel nikâhı konusu işlenirken kesin ibareler kullanılmasa da böyle bir nikâhın caiz olmadığı ifade

²⁵² Ebû Hafs Sirâcuddîn Ömer b. Nûriddîn Alî b. Âdil en-Nu'mânî ed-Dımaşkî, *el-Lubâb fî ulûmi'l-kitâb* (Beyrut: Daru'l Kutubi'l İlmiyye, 1998), 279.

²⁵³ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/67.

²⁵⁴ Erdoğan, “Şiğar”, 370; Mahmud Tahmâz, *el-Fıkhu'l-Hanefî*, 2/28; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu'ş-şahsiyye* 35-37.

²⁵⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/58.

edilmiştir. Ancak berdel nikâhının yapılması halinde ne tür sonuçlar doğacağına dair bir açıklamada bulunulmamıştır.

3. HADİSLERLE İSLAM'DA TALÂK

İslâm hukukunda *talâk*, boşanmayı ifade etmektedir. Talâk, تطليق (tatlîk) mastarının manasını ifade etmekte olup sözlükte, aradaki bağı kaldırmak veya izale etmek anlamlarına gelmektedir.²⁵⁶ Talâk terim olarak; kocadan veya kadının talebiyle kadından sadır olan sarahaten veya delaleten bir sözle, mali ve diğer durumlar açısından evlilik bağının ortadan kaldırılmasıdır.²⁵⁷

Talâk'ın meşruiyeti Kur'ân, sünnet, icmâ ve akıl ile sabittir. Nitekim Allah Teâlâ talâk hakkında şöyle buyurmuştur: ﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ ۚ فَإِمَّا سَاكٌ مُّوَفٍّ أَوْ تَسْرِيحٌ ۚ

يَا حَسَنٌ ۚ﴾ “Boşanma iki defadır. Güzellikle tutmak veya güzel bir şekilde salıvermektir.”²⁵⁸ Hz. Peygamber de Hz. Hafsa'yı (öl. 45/665) bir kez boşamış, sonrasında ise ona geri dönmüştür.²⁵⁹ İcmâ da bu ayet ve hadisler üzerine vaki olmuştur. Boşanmanın akli delili ise şöyledir: Koca hanımının fiziki ve ahlaki özelliklerini beğenmezse, aynı şekilde kadın da kocanın şiddetinden veya nafakasını alamamasından mustarip olursa, böyle durumlarda en makul olan evliliğe boşanma yoluyla son vermektir.²⁶⁰ Çünkü artık çözülmesi zor problemlerle karşı karşıya kalan evliliğin tarafları, bu evliliğin devam ettirilmesi halinde büyük zarar görebilirler.

Hadislerle İslam'da güncel konulara da ışık tutularak günümüzde çiftleri boşanmaya götüren birçok sebepten bahsedilmiştir. Söz konusu sebeplerden bazıları şunlardır; alkol, geçimsizlik, bunama, uyuşturucu, kumar, mali problemler, kısırlık ve eşler arası yaş farkı vb.²⁶¹ Bununla birlikte *Hadislerle İslam*'da, birtakım sebepler belirtilerek İslâm dininin boşanmayı tasvip etmediğine de değinilmiştir. Bu sebeplerden birisi; boşanma sebebiyle hem ebeveynlerin hem çocukların hem de toplumun zarar görmesidir. *Hadislerle İslam*'a göre İslâm dini toplumun en küçük yapı birimi olan âilenin ve toplumun zarara uğramaması için böyle bir görüşü benimsemiştir.²⁶²

Yukarıdaki nedenlere ek olarak, *Hadislerle İslam*'da boşanma sebeplerinden en önemlisi olarak koca ile kadının üçüncü kişiler tarafından kışkırtılmaları olduğu ifade

²⁵⁶ Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnu'l Humâm, *Fethu'l kadîr* (Y.y.: Darü'l Fikr, t.y.), 3/463; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 489; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/137.

²⁵⁷ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/226; İbnu'l Humâm, *Fethu'l kadîr*, 3/463; Erdoğan, “Talâk”, 434; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 489; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 237;

²⁵⁸ el-Bakara 2/229.

²⁵⁹ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 239.

²⁶⁰ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 239.

²⁶¹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/169.

²⁶² Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/174.

edilmiştir. Bu konuda da Hz. Peygamber'in şu hadisi aktarılır: لَيْسَ مِنَّا مَنْ حَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى كَادِمٍ كَوْنَهَا، أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدٍ. ²⁶³ Hadislerle *İslam*'da bu hadisten hareketle, İslâm dinini kendisine rehber edinen kişiye böyle şeylerin yakışmayacağı belirtilmiştir.²⁶⁴

3.1. Talâk Çeşitleri

Talâk, dönüşü olup olmaması açısından; ric'î ve bâin, usule uygun olup olmaması bakımından ise; sünnî ve bid'î olmak üzere toplamda dörde ayrılır. Aşağıda talâkın bu dört çeşidine değinilecektir.

3.1.1. Ric'î Talâk

Ric'î talâk kocaya, bir veya iki defa boşanmış olduğu hanımına iddet süresinde nikâhsız geri dönebilme hakkı veren talâk çeşididir. Bu talâka ric'î veya rec'î talâk da denir.²⁶⁵

Bir talâkın ric'î olarak kabul edilmesi için o talâkın sarîh lafızlarla yapılması, karı koca arasında zevciyet (zifaf) ilişkisinin bulunması ve talâkın üçüncü defa gerçekleşmemiş olması gerekir. Bu şartları haiz yapılan talâk ric'î talâk olarak kabul edilir.²⁶⁶

Ric'î talâk ile boşanmış kadın, kocaya haram olmaz. Bilakis kadının iddeti devam ettiği müddetçe koca hanımından faydalanabilir. Bununla birlikte kadından faydalandığı an hanımına dönmüş kabul edilir.²⁶⁷

Ric'î talâk, iddet devam ettiği sürece karı koca arasındaki zevciyet ilişkisini kaldırmaz. Bundan ötürü kadın ve kocadan herhangi biri, iddet süresi içerisinde vefat ederse birbirlerine mirasçı olurlar. İddet süresi içerisinde kadın başka bir erkekle evlenemeyeceğinden nafakası da kocanın sorumluluğundadır.²⁶⁸

Ric'î talâkta koca hanımına: “ *Sana döndüm, sana geri döndüm, seni geri çevirdim ve seni tuttum*” gibi lafızlarla dönebilir. Bu lafızları kullanmayarak da dönüşü gerçekleştirmek mümkündür. Bu durumda hanımına dokunursa veya hürmet-i musaharayı meydana getirecek herhangi bir fiil yaparsa, o zaman evlilik devam etmiş

²⁶³ Ebu Davud, “Talâk”, 1 (No.2175).

²⁶⁴ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/169.

²⁶⁵ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/19; Erdoğan, “Talâk-ı Ric'î”, 434; Kuveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûatu'l-fikhiyye* (Beyrut: Kuveyt Din İşleri ve Vakıflar Kurulu, 1427), 29/29.

²⁶⁶ Yaman, *Âile Hukuku*, 86.

²⁶⁷ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 268-270.

²⁶⁸ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 268-270.

olur.²⁶⁹ Ancak bu dönüş iddet süresi içerisinde olmalıdır. İddet süresi içerisinde gerçekleşen lafzi veya fiili dönüşlerde kadının rızasına bakılmaksızın koca dönebilir.²⁷⁰ Fakat iddet süresi bittiğinde koca hanımına dönmek isterse bu ancak kadının rızası ve yeni bir nikâhla mümkün olabilir.²⁷¹

3.1.2. Bâin Talâk

Kocanın hanımına ancak yeni bir talâk ile dönebileceği boşanma çeşididir.²⁷² Bâin talak vaki olduğunda nikâh tamamen düşer. Karı koca arasında zevciyet ilişkisi kalmaz. Bâin talâk kendi içerisinde beynûnet-i suğrâ ve beynunet-i kübrâ şeklinde ikiye ayrılmaktadır.²⁷³

3.1.2.1. Beynûnet-i Suğrâ

Kocanın kendisiyle cimada bulunmadığı veya cimada bulunduğu hanımını bir mal karşılığında boşanmasına yahut boşanmayı kinaye lafızlarıyla yapmasına denir.²⁷⁴ Beynûnet-i suğrâ, ric'î talâk ile de ilgilidir. Çünkü ric'î talâkta koca, boşandığı kadına iddet içerisinde dönmezse bu boşanma beynûnet-i suğrâya dönüşür.²⁷⁵

Beynûnet-i suğrâda koca hanımına ancak yeni bir nikâhla dönebilir. Ric'î talâkta kocanın hanımına izni olmadan dönebilmesi mümkün ise de beynûnet-i suğrâda hanımının izni olmadan dönemez. Yapılan yeni nikâhta da yeniden mehrin belirlenmesi gerekir.²⁷⁶

3.1.2.2. Beynûnet-i Kübrâ

Kocanın hanımını üçüncü kez boşaması suretiyle vaki olan boşanma çeşididir.²⁷⁷ Böyle bir boşanma meydana geldiğinde, ric'î talâkta olduğu gibi kadın iddet bekler. Ric'î talâkta kocanın hanımına dönebilmesi hemen mümkün ise de beynûnet-i kübrâda kocanın hanımına dönmesi şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar şu şekildedir: Kadın iddeti bittikten sonra başka bir erkekle sahih bir evlilik yapmalıdır ve aralarında cima vaki

²⁶⁹ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/21; Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Üm* (Beyrut: Darü'l Marife, 1990), 5/207; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 501; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/197.

²⁷⁰ ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 501; Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 269.

²⁷¹ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/29.

²⁷² Yaman, *Âile Hukuku*, 87; Erdoğan, "Talâk-ı Bain", 434.

²⁷³ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/29.

²⁷⁴ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/250.

²⁷⁵ Hamza Kaya, *Kur'ân Yolu Tahlil ve Tercihlerinin Âile Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2019), 52.

²⁷⁶ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/29.

²⁷⁷ Erdoğan, "Talâk-ı Bain", 434.

olmalıdır. Cimadan sonra kadın erkekten ayrılmalıdır. Kadın yeniden iddet beklemeli ve bu şartlardan sonra yeni bir nikâhla ilk kocasıyla evlenmelidir.²⁷⁸

Hadislerle İslam'da, beynûnet-i kübrânın vaki olması durumunda kadının kocasına geri dönebilmesi için belli şartların olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir (r.a.) (öl. 13/634) ve Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk dönemlerinde üç talâkın bir talâk yerine geçtiği belirtilmiştir. Ancak Hz. Ömer, halifeliğinin son dönemlerinde toplumun bu görüşü istismar ettiğini tespit ederek, böyle bir uygulamayı kaldırmıştır.²⁷⁹ Yukarıda verilen bilgilerden hareketle *Hadislerle İslam*'da böyle bir hüküm sürecinin aktarılması, eserin şartlara göre bir talak anlayışı benimsediğini ortaya çıkarmaktadır.

Talâkın dönüşü olup olmaması açısından; ric'î ve bâin olarak ikiye ayrıldığı yukarıda belirtilmiş, her iki türü de açıklanmıştır. Şimdi usule uygun olup olmaması bakımından sünnî ve bid'î olmak üzere ikiye ayrılan talâka aşağıda değinilecektir.

3.1.3. Sünnî Talak

Sünnete uygun olarak gerçekleştirilen talâk çeşididir. Bu talâkın isminin sünnî olması sünnet olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Hz. Peygamber talâkı Allah'ın en sevmediği helal olarak nitelendirmiştir.²⁸⁰ Sünnî talâkı üç başlık altında işlememiz mümkündür:

Ahsen talâk: Kocanın hanımını, cimada bulunmadığı temizlik döneminde bir defa boşanması ve onu iddeti bitene kadar o şekilde bırakmasıdır.²⁸¹

Hasen talâk: Kocanın hanımını cimada bulunmadığı üç temizlik döneminin her birinde birer defa boşanmasıdır.²⁸²

Bid'at talâk: Kocanın hanımını hayızlı iken ya da tek bir kelimedede iki veya üç defa boşanması yahut kadına dönüş yapmadığı temizlik döneminde ikinci defa boşanmasıdır.²⁸³

3.1.4. Bid'î Talâk

Sünnî talâk için zikredilen zamanların ve durumların dışında yapılan boşanma olarak ifade edilebilir. Genel anlamda hayız döneminde yapılan boşanmaya verilen isimdir.²⁸⁴

²⁷⁸ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/29.

²⁷⁹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/172-173.

²⁸⁰ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/33.

²⁸¹ Erdoğan, "Talak-ı Sünnî", 434; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 489; el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3/139-140.

²⁸² Erdoğan, "Talak-ı Sünnî", 434.

²⁸³ ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 489; el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 3/139-140.

²⁸⁴ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 274-276.

Hadislerle İslam'da, boşanma ric'î, bâin, sünnî ve bid'î şeklinde bir ayırımı bulunularak anlatılmamıştır. Zikredilen bu boşanma çeşitlerine detaylar sunulmadan değinilmiş, sünnî talâk üzerinde çokça durulmuştur. İslâm'ın sünnî talâkı tavsiye ettiği ve uygun olan talâkın o olduğu ifade edilmiştir. *Hadislerle İslam*'da sünnî talâkın nasıl uygulanacağı hakkında da bir açıklamada bulunulmuştur. Sünnî talâk, kişinin hanımını cima yapmadığı temizlik döneminde boşanması şeklinde açıklanmıştır. İslâm dini bu talâkı temizlik dönemine has kılmıştır. Bu tahsisin özel bir hikmeti vardır. Çünkü temizlik döneminde karı koca arasındaki yakınlaşmanın meydana gelme ihtimali daha fazladır. Birbirlerinde ülfet ve muhabbet bulan taraflar böylece boşanmaya başvurmayacaklardır.²⁸⁵

Hadislerle İslam'da sünnî talâkın nasıl meydana geleceğine dair bilgiler İbn Abbâs'tan (r.a.) (öl. 68/687-88) gelen şu rivayetle desteklenmiştir: “*Sünnî talâk kişinin hanımını temizlik döneminde bir defa boşanması, sonrasında hayız görüp temizlenince yeniden boşanması ve diğer temizlik döneminde yeniden boşanmasıdır.*”²⁸⁶

3.2. Zihâr

Zihâr sözcüğü ظَهَرَ (z-h-r) fiilinin müfaale babının mastarlarından olan bir kelimedir. Sözlükte; sırt ve arka anlamlarına gelmektedir.²⁸⁷ Terim olarak ise bir erkeğin hanımını kendisine ebediyen haram olan bir kadının sırtına veya bakmasının haram olduğu yerlerine benzetmesidir.²⁸⁸ Yani, “*Hanımına sen bana annemin sırtı gibisin!*” demesidir. Kocanın hanımına böyle bir ifade kullandığı an, hanımıyla cimada bulunması ve cimaya götürecek hareketler yapması kendisine haram olur.²⁸⁹

Koca hanımına zihâr sözlerini söylerken bunları zamanla kayıtlı yapabileceği gibi ebediyen de hanımını kendisine haram kılabilir. Belirli bir zamana kayıtlı olan haramlık döneminde veya ebediyen haramlıkta koca hanımına yaklaşırsa veya cimada bulunursa kefaret ödemesi gerekmektedir.²⁹⁰ Bu kefaretin ne kadar olacağı Kur'ân-ı Kerîm'deki şu ayetlerde açıklanmıştır:

²⁸⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/171-172.

²⁸⁶ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/171-172.

²⁸⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, 8/520.

²⁸⁸ Şirbîni, *Muğni*, 5/29; Erdoğan, “Zihâr”, 494.

²⁸⁹ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/189-195.

²⁹⁰ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/191.

3.3. Muhâlea (Anlaşmalı boşanma)

Muhâlea خَلْع (h-l-'a) fiilinden türetilen bir kelimedir. Sözlükte; elbiseyi veya başka şeyleri çıkarmak, üzerinden atmak anlamına gelmektedir.²⁹⁶ Terim anlamı ise kadının kendisini boşanması için kocasına belirli bir mal vermesi suretiyle meydana gelen boşanmadır.²⁹⁷ Bu boşanma vaki olduğu an kadın, belirlenmiş olan miktarı kocasına vermelidir. Bu konu klasik eserlerimizde *Kitâbu'l Hul'* (كِتَابُ الْخُلْع) başlığı altında işlenmektedir.²⁹⁸

Allah Teâlâ sebepsiz yere boşanmayı hoş görmemektedir. Hadisler de bunun güzel bir iş olmadığına işaret etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: أَيُّمَا

“*Hangi kadın sebepsiz yere kocasından boşanmayı talep ederse cennet kokusu ona haram olur.*”²⁹⁹ Bundan ötürü boşanmaların meşru bir sebebe dayanması gerekmektedir. Bu sebep Kur’ân-ı Kerîm’de nüşûz kavramıyla ifade edilmektedir. *Hadislerle İslam*’da nüşûz kavramının üzerinde durulmuş bu kavramın sınırları belirlenmiştir. Bu sınırların en aşağısı karı kocanın birbirlerinden hoşlanmaması sebebiyle evlilik hayatının sürdürülememesi, en üstü ise evliliğin artık fiilen sürdürülemez bir hale gelmesi şeklinde ifade edilmiştir.³⁰⁰

Nüşûzun kim tarafından meydana geldiği önem arz etmektedir. Çünkü hükümler buna göre terettüp edilmektedir. Nüşûz koca tarafından vaki olmuşsa, kocanın kadından bir mal alması mekruh olarak kabul edilmiştir. Nüşûzun kadın tarafından vaki olması durumunda ise kocanın kadının verdiği maldan fazlasını alması mekruh görülmüştür.³⁰¹ Hul’ bedelinin hangi tür maldan olacağı noktasında ise âlimlerimiz, mehir olmaya elverişli olan her şeyin hul’ bedeli için de elverişli olacağı görüşünü benimsemişlerdir.³⁰²

Muhâlea’nın cevazı hakkında sahabe ve âlimler icmâ etmişlerdir.³⁰³ Bunu da aşağıdaki ayete ve hadise dayandırmışlardır. ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ

²⁹⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/168.

²⁹⁶ İbn Manzûr, *Lisânul-arab*, 8/76; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fıkhiyye*, 513.

²⁹⁷ Erdoğan, “Muhâlea”, 321; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 309.

²⁹⁸ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-şahsiyye* 309.

²⁹⁹ Ebû Dâvûd, “Talak”, 18 (No.2226).

³⁰⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/170.

³⁰¹ Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *el-Muhtasar* (Beyrut: Daru'l Kutubi'l İlmiyye, 1997), 163; en-Nesefî, *Kenz*, 294.

³⁰² el-Kudûrî, *el-Muhtasar*, 163; en-Nesefî, *Kenz*, 294.

³⁰³ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 41/322.

﴿عَلَىٰ هِمَا فِيمَا أَفْتَدَتْ بِهِ﴾ “Karı kocanın Allah’ın sınırlarını ikame edemeyeceklerinden korkarsanız, kadının kocasına (boşanması için) bir bedel vermesinde bir günah yoktur.”³⁰⁴ Hz. Aişe ’den rivayet edildiğine göre: Habibe binti Sehl, Sabit b. Kays’ın (öl. 12/633) eşiydi. Sabit b. Kays bir gün eşini dövmüştü. Bu olayın üzerine Habibe binti Sehl Hz. Peygamber’e gelerek onu şikâyet etmiştir. Hz. Peygamber Sabit’i çağırması ve Habibe’nin malından bir kısmını alarak onu boşanmasını söylemiştir. Sabit: “Bu doğru olur mu Ey Allah’ın Resulü!” deyince, O da “Evet” demiştir. Böylelikle asr-ı saadette ilk muhâlea vakası meydana gelmiştir.³⁰⁵

Hadislerle İslam’da muhâlea hakkında yer verilen görüşler yukarıda zikredilenler ile örtüşmektedir. Bununla birlikte nüşûz kavramının sınırları belirlenmiştir. Ancak muhâleada verilecek olan malın bir menfaat aracı olarak sayılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca nüşuzun koca tarafından vaki olduğu durumlarda, kocanın hanımını muhâleaya zorlamasının caiz olmadığı şu ayete dayandırılmıştır: ﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِمَا عَاقَبْتُمُوهُنَّ﴾ “Onlara verdiğiniz maldan bir kısmını almak için onları sıkıştırmayın.”³⁰⁶

3.4. İddet

İddet sözlükte; bir şeyi saymak ve hesap etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak; kadının boşanmadan sonra rahminin temizlendiği veya kocasına olan üzüntüsü için beklediği süre olarak tanımlanmaktadır.³⁰⁷

Fukaha kadının iddeti beklemesinin gerekliliği noktasında ittifak içerisindeyler. İddet, Kur’ân-ı Kerîm, sünnet ve icmâ ile sabittir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmuştur: ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ “Boşanmış kadınlar kendi başlarına üç hayız dönemi beklerler.”³⁰⁸ Ayette geçen kurû lafzı müşterek bir lafızdır. Bu sebeple hem hayız hem de temizlik dönemi diye anlaşılmaktadır. Hanefî mezhebi kuru lafzından hayız, Şâfiî mezhebi ise temizlik dönemi olarak anlamaktadırlar.³⁰⁹ *Hadislerle İslam*’da hem hayız hem de temizlik şeklinde iddetin beklenmesini mümkün olduğu belirtilmiştir. Burada temizlik dönemi şeklinde de anlaşılabilceğinin aktarılması Şâfiî okuyucuların da göz önünde bulundurulması sebebiyledir.

³⁰⁴ el-Bakara 2/229.

³⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Talak”, 19 (No.2228).

³⁰⁶ en-Nisâ 4/19; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/171.

³⁰⁷ Erdoğan, “İddet”, 179; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-şahsiyye* 329.

³⁰⁸ el-Bakara 2/228.

³⁰⁹ Abdulvehhab Hallaf, *İlmu usûli’l-fikh* (Beyrut: Muessetu’r-Risale, 2016), 153; Zekiyuddin Şaban, *Usûlu’l-fikhi’l-islâmî* (İstanbul: Daru Tahkiki’l-Kitap, 2019), 375.

Hiz. Peygamber de iddet ile ilgili Şöyle ŐöylemiŐtir: لَا تَحِدُ امْرَأَةٌ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى

رَوْحٍ، فَإِنَّهَا تَحِدُ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. *“Hiçbir kadın bir ölüniin arkasından ancak üç gün yas tutar. Lakin kocası vefat eden dört ay on gün tutar.”*³¹⁰ Hiz. Peygamber’in döneminden bu zamana kadar herhangi bir ihtilaf bulunmaksızın ümmet, iddetin gerekliliği noktasında icmâda bulunmuştur.³¹¹

İddeti, kocası ölen ve boşanan kadınlar beklemektedir. Kocası ölen kadın dört ay on gün iddet beklerken, boşanan kadın eğer ki hamile ise doğum yapıncaya kadar iddet beklemektedir. Kadın hamile değilse üç hayız müddeti beklemekle yükümlüdür. Boşanan kadının küçüklüğünden veya yaŐlı olmasından dolayı hayız görmüyorsa üç ay iddet beklemesi gerekmektedir.³¹²

İddet konusu genellikle kadın için söz konusu olsa da erkeğin de iddet beklediği birkaç durum bulunmaktadır. Mesela erkek, hanımını boşadıktan sonra hanımının teyzesi, kız kardeşi veya halasıyla evlenmek isterse, hanımının iddeti bittikten sonra onlardan biriyle evlenebilir. Çünkü hanımıyla devam eden zevciyet durumu nedeniyle, hem karısıyla hem de zikredilen bu kimselerle aynı anda evli olması mümkün değildir. Aynı Şekilde erkek dördüncü hanımını boşadıktan sonra başka bir kadınla evlenmeyi murad etse, boşadığı hanımının iddeti bitmeden bir evlilikte bulunamaz. Çünkü böyle bir Şeyi yaptığı takdirde aynı anda beŐ kadınla evli olmuş olur ki bu da İslâm’a göre haramdır.³¹³

Allah Teâlâ her konu ve hükümde olduğu gibi iddette de birtakım hikmetler var etmiştir. İddet beklemenin en önemli hikmetlerini Şu Şekilde sıralamamız mümkündür: İddet, insanların soyunu muhafaza altında tutan bir unsur niteliğindedir. Çünkü iddet süreci içerisinde boşanmış olan kadının hamile olup olmadığı ortaya çıkacağından, nesepler birbirine karışmaz. Aynı Şekilde iddet eğer ki ölen bir erkek için bekleniyorsa beklenen iddet, kocaya karşı olan hürmeti göstermektedir.³¹⁴ İddetin bir diğer ve en önemli hikmeti ise karı kocaya evliliklerini yeniden gözden geçirme fırsatı vermesidir.³¹⁵

Hadislerle İslam’da iddetin özellikle hikmet boyutu ön plana çıkarılmıştır. İddetin en önemli hikmetinin karı kocaya yeniden düşünme fırsatı tanınması olduğu ifade edilmiştir.³¹⁶ Bunun yanı sıra iddet süreci içerisinde kadının nafaka ve sükna haklarının

³¹⁰ Nesâi, “Talak”, 64 (No.3534).

³¹¹ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/306.

³¹² Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 2/12.

³¹³ Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye* 330.

³¹⁴ Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu, *el-Mevsûa*, 29/307.

³¹⁵ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/173.

³¹⁶ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/173.

devam ettiği belirtilmiştir. Ayrıca iddet bekleyen kadına evlilik teklifinde bulunmanın yasak olduğu aktarılmıştır. Son olarak ise iddetin müddeti hakkında yukarıda verilen bilgilerin benzeri zikredilmiştir.³¹⁷

3.5. Evliliği Kurtarmak İçin Tahkîme Gitmek

Şer'i açıdan âile kurumunun bekâsı esastır. Din, bunun için birtakım önerilerde bulunmuştur. Ancak âilenin sürdürülemediği durumlar için de bazı çıkış yolları sunmuştur. Bununla beraber İslâm dini âileyi ilgilendiren problemlerin öncelikle âile içinde çözülmesini tavsiye etmiştir. Problemlerin âile içinde çözülemeyecek nitelikte olduğu durumlardaysa, tahkim yoluna başvurmak gerekmektedir. Karı koca kendi içlerinde halledemeyecekleri bir problemle karşılaştıklarında, bunu çözmek için üçüncü bir kişiye danışmalıdırlar. Hatta İslâm dinine göre üçüncü bir kişi böyle bir durumda onların izni olmadan yardımda bulunmalıdır. Bu şekildeki çözüm üretme yoluna, yani üçüncü kişiler tarafından âile içerisinde ki problemin çözümüne tahkîm denmektedir.³¹⁸

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de evlilikteki problemlerin çözümünde tahkîme başvurulması tavsiye edilmiştir. Söz konusu ayet şu şekildedir: ﴿وَإِنْ حِفْظُهُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكْمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾

“Karı kocanın arasının açılmasından korkarsanız, kadının ve kocanın âilesinden birer hakem tayin edin. Bu hakemler kadın ile kocanın arasını düzeltmek isterlerse Allah onları muvaffak kılar. Allah bilen ve haberdar olandır.”³¹⁹

Hadislerle İslam'da da karı koca arasında meydana gelen çözülmesi zor problemlerde bir hakemin tayin edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu hakemi kimin belirleyeceği noktasında ihtilafın varlığından söz edilmiştir. Bununla birlikte ihtilafın detaylarına girilmemiştir. *Hadislerle İslam*'da hakem tayinindeki asıl amacın âile içindeki geçimsizliğin boşanmaya varmadan çözüm yolunun bulunması olduğu belirtilmiştir. Hakemler âile büyüklerinden olabileceği gibi eş dost ve akrabadan da olabilir. Bu hakemler karı kocanın durumunu göz önünde bulundurarak bir çözüm yolu üretirler. Bu şekilde evlilik boşanmaya gitmeden kurtarılmış olur.³²⁰

Hadislerle İslam'da tahkim konusu ana hatlarıyla ve detaylara yer verilmeden ele alınmıştır. Genellikle tahkim müessesesinin hikmet boyutu üzerinde durulmuştur. Eserde hakemin yakın akrabalarından olması gerektiği belirtilerek, çözülmesi için hakem

³¹⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/173.

³¹⁸ Erdoğan, “Tahkîm”, 371.

³¹⁹ en-Nisâ 4/35; Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/175.

³²⁰ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/175.

tain edilen problemin topluma yansımaması yeğlenmiştir. Bu açıdan eserde hem aile hem de toplum düzenine verilen önem ortaya çıkmıştır.

3.6. Talâk Ehliyeti

Boşanma için şer'an bir takım şartlar belirlenmiştir. Bu şartlar boşanma lafızlarının kimden sadır olacağı hakkındadır. Söz konusu şartları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- Boşayan kişi kadının kocası, kocasının vekili veya elçisi olabilir. Bunların dışında bulunan veli veya diğer kişiler kadını boşayamaz. Ancak İslâm devletinin atadığı kadı istisnadır.³²¹

2- Boşayan kişi akıl sahibi olmalıdır. Bu suretle deli ve deli hükmüne tabi olanlar boşanma yetkisine sahip değildir.³²²

3- Boşayan kişi buluğ çağına erişmiş olmalıdır.³²³

Evlilik kurumu ve bu kurumun ayakta tutulmaması gibi bir durumda vaki olan boşanma gibi önem arz eden müesseseler hiçbir şekilde hafife alınmamalıdır. Nitekim bu konuda Hz. Peygamber de bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **ثَلَاثٌ جَدُّهُنَّ جَدٌّ وَهَزْنُهُنَّ جَدٌّ**.

Üç şey vardır ki bunların şakası da ciddi ciddisi de ciddidir.

*Bunlar; evlilik, boşanma ve dinden dönmedir.*³²⁴ Hanefî âlimleri de bu hadisten dolayı, boşanma sözlerini alaya alarak söyleyenlerin sözlerinin geçerli olduğunu ve boşanmanın vaki olduğunu söylemektedirler. Aynı şekilde Hanefî âlimlere göre sarhoşun ve mükrehin (yani zor kullanılarak boşanması istenilen kişi) yapmış olduğu boşama da geçerlidir.³²⁵

Boşayan kişide bulunması gereken şartlar hususunda *Hadislerle İslam*'da benzer şartlar aktarılmıştır. Ancak mükrehin ve sarhoşun yaptığı boşanma hususunda İbn Abbâs'ın görüşüne yer verilerek cumhur ulemanın görüşünün³²⁶ zıddı bir görüşü benimsenmiştir. İbn Abbâs'a göre mükrehin ve sarhoşun yapmış olduğu boşanma geçerli değildir.³²⁷

³²¹ ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 490; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-sahsiyye* 245-246.

³²² ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 490; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-sahsiyye* 245-246.

³²³ ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 490; Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu's-sahsiyye* 245-246.

³²⁴ Ebû Dâvûd, "Talak", 10 (No.2194). ; İbn Mâce, "Talak", 13 (No.2039).

³²⁵ İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/236; el-Kudûrî, *el-Muhtasar*, 156; ez-Zuhaylî, *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye*, 493.

³²⁶ Ali Bardakoğlu, "İkrah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Tdv Yayınları, 2000), 22/30-37.

³²⁷ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/173.

3.7. Ehl-i Kitab’a Göre Boşanma

İslâm dışındaki diğer dinlere bakıldığında hem kadına verilen değerin azlığı hem de bu değersizlikle beraber boşanmaya karşı takınılan olumsuz tavırlar belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Boşanmak için oldukça katı şartlar belirleyen Yahudilik bu dinlerden biridir. Yahudilik anlayışında kadın bir eşya konumundadır. Toplumda herhangi bir değere haiz değildir. Yahudiliğe göre kadına yüklenen en önemli görev, eşine hizmet etmek ve onun isteklerini yerine getirmektir. Boşanmayla ilgili olarak ise Yahudilikte kadın ancak çok önemli sebepler vaki olduğunda boşanabilir. Bunun dışında herhangi bir boşanma ihtimali yoktur.³²⁸

Hristiyanlıkta ise boşanma diye bir durum söz konusu değildir. Boşanma gerçekleşemediğinden dolayı da kadın kocasından başka bir erkekle hiçbir surette evlenememektedir. Şayet kadın böyle bir birliktelik yaşarsa Hristiyanlıkta zina etmiş olarak kabul edilmektedir.³²⁹

Hadislerle İslam’da diğer dinlerin boşanmaya karşı bakış açıları hakkında yukarıda verilen bilgilerin benzeri aktarılmıştır. Diğer dinlerin boşanmayı İslâm dininden daha olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri belirtilmiştir. Hristiyan mezhepleri arasında farklı görüşlerin olduğuna işaret edilmiştir. Hristiyanlıkta boşanmanın yasak olduğu aktarılmıştır. Katoliklerin Hz. İsa’nın “*Allah’ın birleştirdiğini insan ayırmazın.*”³³⁰ sözünden hareketle, boşanmanın ancak zina gibi bir olay vuku bulduğunda gerçekleşebileceği inandıkları zikredilmiştir. Yahudilerde ise ancak belirli şartlarda boşanmanın olabileceğinin üzerinde durulmuştur.³³¹

³²⁸ Aydın, “Âile”, 2/196-200.

³²⁹ Aydın, “Âile”, 2/196-200.

³³⁰ *Kitâb-ı Mukaddes*, Matta, 19/6.

³³¹ Özafşar, vd., *Hadislerle İslam*, 4/169.

4. SONUÇ

Âile, toplumsal bir kurum ve toplumun bel kemiği konumundadır. İnsanoğlu yalnız yaşayabilen bir varlık olmadığından dolayı, âile müessesesi insan hayatında büyük bir öneme sahiptir. Nitekim Allah Teâlâ Hz. Âdem'i ve Hz. Havva'yı yaratmış, böylelikle yaratılmışların içerisindeki ilk âile teşekkül etmiştir.

Tüm semâvî ve beşerî dinlerde âile hayatının önemine işarette bulunulmuştur. Bununla birlikte İslâm dini âile hayatına diğer dinlerden daha çok önem vermiştir. İslâm hukuku meseleleri; ibadât, muâmelât ve ukûbât şeklinde üçe ayrılmaktadır. Muâmelat konuları arasında âile için özel bir başlık bulunmaktadır. Âileyi konu edinen bu bölüm, çağdaş eserlerde *Ahvâl-i Şahsiyye* ve *Âile Hukuku* adıyla işlenmektedir.

İslâm âile hukuku konularında geçmişten günümüze kadar sayısız eser telif edilmiştir. Bu eserler âlimlerin geçmişte kazandıkları ilmi birikimlerinden meydana gelmiştir. Söz konusu eserlerin muhtevaları o dönemki sosyal, kültürel ve siyasi olaylardan hareketle ortaya konulan hükümlerden oluşmaktadır. Bu eserler telif edilirken ilk başvuru kaynakları muhakkak Kur'ân-ı Kerîm ve sünnettir. Kur'ân-ı Kerîm'de âile hukuku hakkında yetmiş yakın ayet zikredilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ayetlerine ek olarak da âile hukuku hakkında birçok hadis bulunmaktadır.

Çalışmamıza konu olan *Hadislerle İslam*'da âile hukukuna dair hükümler açıklanırken ayet ve hadisten yararlanılmıştır. Âile ile ilgili hemen hemen bütün ayetler zikredilirken, bu konudaki hadislerin tamamı aktarılmamıştır. Çünkü kitabın yazılmasındaki asıl amaç konuyla ilgili bütün hadisleri zikretmek değildir. Bilakis konuyu kapsamlı şekilde ele alan ve açıklayan hadisleri delil olarak göstererek genel bir perspektif ortaya koymaktır.

Hadislerle İslam'da klasik kitaplarda belirli bir konu tertibiyle işlenen âile hukuku konularının her biri sıralama gözetilmeksizin aktarılmıştır. Bu konular gerekli başlıklar altında kısa bir şekilde açıklanmıştır. Örneğin âile kurmak başlığı altında hem nikâh hem boşanma hem de evlilik öncesi süreçle ilgili bilgileri bulmak mümkündür. Bundan dolayı *Hadislerle İslam*'da âile hukuku konularının belirli bir düzenle işlendiğini söylemek mümkün görünmemektedir.

Hadislerle İslam eseri, genel halk kitlesini bilgilendirmek için yazılan bir eser olduğundan, okur kitlesinin ilgisini çekmek gayesiyle konular genellikle asr-ı saadette meydana gelen örnek olaylar üzerinden anlatılmıştır. Bu olaylardan hareketle konular hikmet bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Zikredilen konularda çoğunlukla Hanefî

mezhebinin görüşü benimsenmiştir. Ancak bazı hükümlerde farklı görüşlere de yer verilmiş, o konulardaki ihtilaflı noktalara atıfta bulunulmuştur. Ancak söz konusu ihtilaflı konulara detaylı bir şekilde temas edilmemiştir.

Hadislerle İslam eseri Türk toplumuna hitap edecek şekilde yazılmış bir eserdir. Türkiye toplumu genellikle iki mezhebe mensuptur. Bunlar; Hanefî ve Şafiî mezhebidir. *Hadislerle İslam*'da ele alınan konularda genellikle Hanefî mezhebinin görüşleri benimsenmiştir. Ancak bazı âile hukuku meselelerinde Şafiî mezhebinin görüşleri esas kabul edilmiştir. Bu husus, iddet vb. diğer konularda müşahede edilmektedir. Bu nedenle eserin Türk halkının tamamını kucaklama amacıyla olduğu söylenebilir. Ayrıca benimsenen görüşlerin hiçbir kesimin fikrine tam anlamıyla zıt düşmediği dikkat çekmektedir. Eser Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlandığından olsa gerek, genellikle Diyanet'in konuları açıklarken kullandığı yöntemin ağır bastığı görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, fetvalarını verirken klasik kaynaklardan çokça yararlanmakta ve konular hakkında âlimlerin bütün görüşlerini bir araya getirmektedir. *Hadislerle İslam*'da da aynı usulün benimsendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu eserde âile hukuku ile ilgili konular hakkındaki genel görüşler belirtilmiş, vaaz ve nasihat dili ön plana çıkarılmıştır.

Çalışmamızda yalnızca *Hadislerle İslam* isimli eserin IV. cildinde yer alan âile hukuku ile ilgili konular incelenmiştir. Söz konusu eserde yer alan ukûbât ve ibâdât hadislerine getirilen yorumların ele alınması ve incelenmesinin, İslâm hukuku alanına katkı sunacağı kanaatindeyiz. Bu gayeyle kaleme alınan çalışmamızın alana katkı sağlaması ümidimizdir.

KAYNAKÇA

- Abdulhamid, M. M. (2018). *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, el-Mektebetu'l Hanefiyye, İstanbul, 20-246.
- Acar, H. İ. (ts.) *İslam Âile Hukuku*, Ensar Yayınevi, İstanbul, 23-238.
- Acarlıoğlu, A. (2017). *H. Peygamber Döneminde Âile Hayatı*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2009). *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Aydın, M. A. (1989). "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", *Âile*, TDV Yayınları, İstanbul, 2, 196-200.
- Bardakoğlu, A. (2000). "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", *İkrah*, TDV Yayınları, İstanbul, 22, 30-37.
- Bedruddîn el-Aynî, E. M. B. M. A. M. A. (ts.) *Umdetu'l-kârî fî şerhi sahîhi'l-Buhârî*, Dar-u İhya-i't Turasi'l Arabiyye, Beyrut, 17, 246.
- el-Belhî, N. (1310). *el-Fetava'l-hindiyye*, Darul Fikr, Beyrut, 1, 292-328.
- Beyhakî, E. B. A. H. A. (2003). *es-Sünenü'l-kubrâ*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 7, 215.
- Biçer, R. - Ferşatoğlu, Ş. (2018). "Yûsuf Sûresi 28. Âyet Bağlamında Kadınlara Nispet Edilen Bir Nitelik: -Keyd". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (23) 40, 109.
- el-Buhârî, E. A. M. İ. (2001). *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuat Abdalbaki. Dâru Tavki'n-Necât, b.y.
- el-Buhârî el-Merğînânî, B. M. A. A. (2004). *el-Muhîtu'l-burhânî fî'l-fikhi'n-nu'mânî*, Daru'l Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, 3, 5-84.
- el-Cessas. E. B. A. A. R. (1405). *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Daru İhya-i Turasi'l Arabiyye, Beyrut, 3, 95.
- el-Curcânî, S. Ş. *et-Ta'rîfât*. (1405). Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 312.
- Dirik, M. (2015). İslâm Âile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 26, 234-252.
- Döndüren, H. (2004). *Delilleriyle Âile İlmihali*, Altınoluk, İstanbul, 179-181.
- Ebû Zehra, M. (2005). *el-Ahvâlu's-Şahsiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 126, 127.
- Enis, İ. ve Muntasır, A. (2004). *el-Mucemu'l-vasît*, Mektebetu's-Şuruku'd-Devliyye, 17-237.

- Erdoğan, M. (1998). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, ed. Hasan Lütü Ramazanoğlu. Rağbet Yayınları, İstanbul, 9-494.
- el-Ferâhîdî, H. A. (2003). *Kitâbu'l-Ayn* (Cilt. 1-4), thk. Abdulhamîd Hindâvî. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Hallaf, A. (2016). *İlmu usûli'l-fikh*, Muessetu'r-Risale, Beyrut, 153.
- Harman, Ö. F. (1997). "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", *Havva*, TDV Yayınları, İstanbul, 16, 542-545.
- İbn Âbidîn, M. E. Ö. A. H. (1992). *Reddu'l-muhtâr* (Cilt. 3-5), Daru'l Fikr, Beyrut.
- İbn Fâris, E. H. A. (1979). *Mucemu mekâyisi'l-luga*, thk. Abdusselâm Muhammed Harun. Dâru'l-Fikr, Kahire, 1, 107.
- İbn Ruşd, M. A. M. H. (2004). *Bidâyetu'l- muctehid ve nihâyetu'l-muktesid*, Dar'ul Hadis, Kahire, 3, 36-39.
- İbn Âdil, E. H. S. Ö. N. A. Â. (1998), *el-Lubâb fî 'ulûmi'l-Kitâb*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 279.
- İbn Manzûr, E. F. C. M. M. A. A. E. R. (1414). *Lisanu'l-Arab*, Daru sadr, Beyrut, 8, 79-520.
- İbn Mâce, E. A. M. Y. M. K. (ts.). *es-Sünen*, nşr. Faysal İsa Halebî. Daru İhyai'l Kutubi'l-Arabiyye, b.y.
- İbn Nuceym. Z. İ. M. M. (1311). *el-Bahru'r-râik Şerh'u Kenzi'd-Dekâik*, Daru'l Kitabi'l-İslamî, Kahire, 3, 193.
- İbnu'l Humâm, K. M. A. A. S. İ. (ts.). *Fethu'l kadîr*, Daru'l Fikr, b.y., 3, 246-463.
- İbnu'l-Humâm, K. M. A. A. S. İ. (1995). *Şerhu fethi'l kadîr*, Daru'l Kutubi'l Arabiyye, Beyrut, 250-260.
- Kahraman, A. (2007). "Mut'a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 9, 161.
- Kâmil Ali, K. (1993). "Çok Evlilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, İstanbul, 8, 365-369.
- Karaman, H. (ts.). *Âile İlmihali*, Timaş Yayınları, İstanbul, 8, 365-369.
- Karaman, H. (1996). *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1, 307-310.
- Kâsânî. (1986). *Bedâ'i 'u's-sanâi'* (Cilt. 2-6), Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut,
- Kaşıkcı, O. (2007). "Mut'a Nikâhı", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 44.
- Kaya, H. (2019). *Kur'ân Yolu Tahlil ve Tercihlerinin Âile Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane.
- el-Kudûrî, M. A. (2015). *Muhtasaru'l-Kudûrî*, Beka Yayınları, İstanbul, 438.

- el-Kudûrî, E. H. A. E. B. M. A. (1997). *el-Muhtasar*, Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 156-442.
- Kuveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı Kurulu. (1427). *el-Mevsûatu'l Fıkhiyye*, Küveyt Din İşleri ve Vakıflar Kurulu, Beyrut, 29.
- Mahmud Tahmâz, A. (2000). *el-Fıkhü'l-haneî fi sevbihi'l-cedîd*, ed-Daru's-Samiyye, Beyrut, 2, 9-124.
- el-Makdisî, E. M. M. A. A. M. K. C. (1968), *el-Muğnî*, Mektebetu'l Kahire, Kahire, 7, 35.
- Mâverdî, E. H. A. M. (1999). *el-Hâvi'l-kebîr*, b.y, Beyrut, 9, 107.
- el-Merğînânî, B. (2020), *el-Hidâye şerhu bidâyeti'l-mübtedî*, Mizan Yayınları, İstanbul, 323.
- el-Mevsilî, E. F. M. A. M. M. (2010). *el-İhtiyâr li-ta'lîl-l-muhtâr*, er-Risaletu'l Alemiyye, Beyrut, 3, 38-197.
- el-Mısrî, S. Ö. İ. M. (2002). *en-Nehru'l fâik*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2, 202-220.
- Müslim, E. H. M. H. (ts.). *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâki. Daru İhyai't-Turasil Arabi, Kahire.
- Nesâî, E. A. A. Ş. A. (1986). *es-Sünen*, nşr. Abdulfettâh Ebû Gudde. Mektebu'l Matbuatu'l İslamiyye, b.y.
- Nesefî, E. B. (2011). *Kenzu'd-Dekâik*, Daru'l Beşairu'l İslamiyye, 251-294.
- Nesefî, E. B. (2018). *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, Dar-u İbn Kesir, Beyrut, 1, 186.
- Ömer, A. M. (2008). *Mucemu'l-lugati'l-Arabiyyeti'l-muâsıra* (Cilt. 1-3), Âlemu'l-Kutub, Kahire,
- Özaşar, M. E., Ünal, Y., Ünal, İ. H., Erul, B., Martı, H., Görmez, M., . . . Demir, M. (2015). *Hadislerle İslam*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 4, 16-220.
- Pekdemir, Ş. (2015). “Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (15) 1, 113-149.
- er- Remlî, A. H. (1984). *Nihâyetu'l-Muhtâc*, Daru'l Fikr, Beyrut, 6, 364.
- es-San'ânî, E. İ. İ. M. İ. M. A. İ. (1987). *Subulu's-selâm*, b.y., Beyrut, 3, 274.
- Sarıcık, M. (1996). “Cahiliye Nikahı Mut'a ve Diğer Cahiliye Nikahları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 4.
- es-Semerkandî, E. B. A. M. A. E. A. (539). *Tuhfetu'l-fukahâ*, Daru'l Kutubi'l Arabiyye, Beyrut, 2, 118-157.
- es-Serahsî, E. B. M. E. S. A. (1993). *el-Mebsût*, Dar'ul Marife, Beyrut, 6, 2-492.

- es-Sicistânî, E. D. S. E. İ. (ts.). *es-Sünen*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. el-Mektebetu'l-Asriyye, b.y..
- Şaban, Z. (1964). *el-Ahkâmu's-ser'iyye li'l-ahvâli's-şahsiyye*, b.y., Mısır, 101.
- eş-Şâfîî, M. İ. A. (1990). *el-Üm*, Daru'l Marife, Beyrut, 5, 207.
- Şirbînî, Ş. M. A. H. (1994). *Muğni'l-Muhtâc* (Cilt. 4-5), Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Tirmizî, E. İ. M. İ. S. (Yezîd). (1975). *el-Câmi'u's-sahîh*. nşr. Mustafa Halebi. Mustafa Halebi Matbaası, b.y.
- Ünal, A. (2002). *Hrisriyanlık'ta Kadın ve Âile Anlayışına Genel Bir Bakış*, "Dinler Tarihi Araştırmaları" (3) 126.
- Yaman, A. (2018). *İslam Âile Hukuku*, İfav Yayınları, İstanbul, 17-87.
- el-Yemenî, E. A. M. A. M. Ş. S. (1993). *Neylu'l-evtâr*, Daru'l Hadis, Mısır, 162-163.
- el-Yesûî, L. M. (1997). *el-Muncid fi'l-luga ve'l-edeb ve'l-ulûm*, Matbûatu'l-Katalokiyye, Beyrut, 10-537.
- Zekiyuddin Şaban. (2019). *Usûlu'l-fikhi'l-islamî*, Daru Tahkîki'l-Kitap, İstanbul, 375.
- ez-Zemahşerî, M. Ö. A. E. K. C. (1998). *Esâsu'l-belâga*, thk. Muhammed Basil Uyûnu's-Sud. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1, 685-686.
- ez-Zeylâî, E. M. C. A. Y. M. (1997). *Nasbu'r-râye lil-ehadîsi'l-hidâye.*, Muessetu'r-Reyyan, Beyrut, 3, 196.
- ez-Zeylâî, O. A. (2000). *Tebyînu'l-hakâik*, Daru'l Kutubi'l Arabiyye, Beyrut, 2, 444-445.
- ez-Zuhayli, M. (1999). *Câmiu'l-esileti'l-fikhiyye ala mezhebi's-sâdeti'l-hanefiyye*, Mektebetu'l-Farabi, Dimeşk, 463-513.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve ortaöğrenimini Dicle Fatih İlköğretim Okulunda tamamlamıştır. 2014 yılında Diyarbakır Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun olmuştur. Ardından Mardin Artuklu Üniversitesi/ İslami İlimler Fakültesi lisans programına başlamıştır. Bunun akabinde 2016 yılında Gümüşhane'nin Kürtün ilçesine imam hatip olarak atanmıştır. Bu münasebetle lisans eğitimine Gümüşhane Üniversitesi/ İlahiyat Fakültesinde devam etmiştir. 2019 yılında aynı üniversiteden “Ebu Bekr Alaüddin Muhammed b. Ahmed b. Ebi Ahmed es-Semerkindi'nin Tuhfetu'l-Fukaha Adlı Eserinin Tercümesi (Kitabu'n-Nikah)” isimli bitirme teziyle mezun olmuştur. Yine 2019 yılında, Gümüşhane Üniversitesi/ İlahiyat Fakültesi/Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans okumaya başlamıştır. Aynı yıl Trabzon Dini Yüksek İhtisas Merkezinde ihtisas eğitimi görmeye başlamıştır. İhtisas eğitiminin son döneminde ZEKİ, ileri düzeyde Arapça bilmekte ve konuşmaktadır. (Arapça YDS/ 91.25)